

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

**VÁNOCE, VELIKONOCE A SVÁTKY ZEMŘELÝCH
PRO ŠKOLNÍ DRUŽINU**

Diplomová práce

Autor: Marie Lerchová

Vedoucí práce: Mgr Marcela Fojtíková Roubalová, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury pod vedením Mgr. Marcely Fojtíkové Roubalové, Ph.D.

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Marcele Fojtíkové Roubalové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za její pomoc, cenné rady, trpělivost, ochotu a veškerou další podporu.

Obsah

Úvod	6
1 Slavení	7
1.1 Slavnostní den a všední den	7
1.2 Proč je důležité s dětmi slavit?	8
1.3 Jaké dny jsou pro nás slavnostní?	9
2 Judaismus, Křesťanství, Islám	9
2.1 Judaismus	10
2.2 Křesťanství	13
2.3 Islám	16
2.4 Jeruzalém – svatá místa judaismu, křesťanství a islámu	19
3 Svátky zemřelých	20
3.1 Vzpomínka na zemřelé v Judaismu	20
3.2 Slavení svátků zemřelých v křesťanství	23
3.2.1 Slavnost všech svatých	23
3.2.2 Vzpomínka na zemřelé - Dušičky	24
3.3 Vzpomínka na zemřelé v Islámu	25
3.4 Halloween	27
3.5 Zvyky a tradice v naší kultuře	30
3.6 Zvyky a tradice spojené s Halloweenem	31
4 Chanuka, Vánoce, Mawlid an-nabí	32
4.1 Chanuka	33
4.2 Vánoce	34
4.3 Mawlid an-nabí (Prorokovy narozeniny)	35
4.4 Zvyky a tradice spojené s Vánoce	36
5 Pesach, Velikonoce, Ramadán	42
5.1 Pesach	42

5.2	Velikonoce	46
5.3	Ramadán	49
5.4	Zvyky a tradice spojené s Velikonocemi	50
6	Cíl tohoto programu	54
7	Slavnostní den a slavení	54
8	Svátky zemřelých	56
8.1	První den – Halloween + Vzpomínka na zemřelé v různých náboženstvích.....	56
8.2	Druhý den – Vzpomínka na zemřelé v křesťanství (Dušičky)	58
8.3	Třetí den - zvyky a tradice u nás	59
8.4	Čtvrtý den – Vzpomínka na zemřelé v jiných náboženstvích (kulturách), zvyky a tradice	61
	Závěr.....	63
	Seznam použité literatury	65
	Příloha.....	69

Úvod

Lidé se během celého roku, ve všech dobách a všech kulturách, setkávají s různými svátky a oslavami. Ale proč je vlastně pro nás důležité slavit? Jak vznikly svátky a s nimi spojené oslavy? Co znamenají zvyky a tradice, které lidé dodržují po celém světě? V této práci se budeme snažit najít odpovědi na tyto a další otázky.

Nejprve se zaměříme na samotné téma slavení. Budeme se zde zabývat otázkou, proč je pro děti důležité slavit a rozlišovat všední dny od slavnostních dnů. Také budeme věnovat pozornost důležitosti přípravy a těšení se na slavnostní chvíle, a také důležitosti společenství při slavení.

V další kapitole se budeme věnovat třem největším monoteistickým náboženstvím, které spolu souvisí a mají společné kořeny. Nejprve se budeme zabývat nejstarším monoteistickým náboženstvím, tedy judaismem. Z judaismu vychází křesťanství a islám, kterým se budeme věnovat v chronologickém pořadí, tedy podle doby vzniku.

V následující části se dostaneme k samotnému tématu diplomové práce, tedy ke slavení svátků. Pro tuto práci jsme vybrali Vánoce, Velikonoce a Vzpomínku na zemřelé. Těmto svátkům se budeme věnovat v pořadí, v jakém je slavíme během školního roku. Začneme tedy Vzpomínkou na zemřelé, poté se budeme věnovat Vánocům a na závěr Velikonocům. Tyto křesťanské svátky, které slavíme v naší zemi, budeme porovnávat se svátky, které se slaví v židovství a islámu. Budeme si všimnout společného základu a také rozdílů.

Po přiblížení těchto svátků se zaměříme na praktické využití ve školní družině. Sestavíme program na téma slavení a ze tří svátků uvedených výše se budeme věnovat Vzpomínce na zemřelé. Přiblížíme dětem tento svátek, zvyky a tradice, které dodržujeme u nás i ve světě.

1 Slavení

V první kapitole mé diplomové práce se budeme zabývat tématem slavení a jeho důležitosti v životě lidí, především v životě dětí. Již naši předkové dávno před námi slavili různé svátky v průběhu celého roku.

Práce se bude zabývat slavením důležitých svátků v křesťanství, tedy Vánoc, Velikonoc a Vzpomínkou na zemřelé. Prožívání a slavení těchto křesťanských svátků budeme porovnávat se svátky, které se slaví v judaismu a islámu.

1.1 Slavnostní den a všední den

V životě lidí si lze všimnout dnů všedních, ve kterých chodí lidé do práce nebo do školy, plní spoustu povinností a není mnoho času na odpočinek a zájmové aktivity, tyto dny vypadají většinou stejně nebo podobně. Proto jsou pro lidi velmi důležité dny, kdy se mnou zastavit a prožít den podle svých představ bez nějakých větších povinností, těmto dnům se říká slavnostní dny.

Mezi slavnostní dny patří různé svátky, které slaví v daných kulturách celé společenství a také dny, které jsou sváteční pro menší skupinu lidí, jako například narozeniny, jmeniny a různá výročí.

Oslavy různých svátků si lze všimnout ve všech kulturách a ve všech dobách, protože je lidskou přirozeností potřeba oslav a slavnostních chvil. Svátky a způsoby jejich slavení se s dobou mění, ale lidská potřeba slavit zůstává.

Ve všech náboženstvích od nejranějších dob činili lidé různé rituály a oslavy, které doprovázely zrození, dospívání, respektive dosažení dospělosti, sňatek a smrt. V mnoha náboženstvích, ale existuje daleko více *zastávek* na cestě životem, které se oslavují. Světští lidé, kteří tyto svátky slaví, si takřka všude vypůjčili nejrůznější slavnostní momenty z jednoho či více náboženství.¹

Je potřeba vést děti ke slavení, aby dokázaly rozlišovat sváteční chvíle od těch všedních, každodenních, mít možnost prožívat chvíle, které jsou odlišné, krásné, kdy se pěkně

¹ Kirste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 12

oblečeme, máme čas na jiné věci než každý den a můžeme si užívat oslav a přítomnost rodiny a přátel.

1.2 Proč je důležité s dětmi slavit?

Díky slavení a s ním spojenému rozdílnému prožívání slavnostních dní si děti mohou uvědomovat rozlišnost každodenních všedních dní a vzácnějších slavnostních dní, na které se mohou už dopředu těšit a pak prožívat radost z naplnění jejich očekávání při slavení různých svátků, ať už jsou to jejich narozeniny nebo třeba Vánoce, na které se děti těší snad celý rok.²

Tento pocit uspokojení těšení se na něco se pomalu v dnešní době vytrácí, protože žijeme v době, kdy si můžeme téměř kdykoliv cokoli dopřát. Pro děti je velmi důležité, aby se mohly na něco těšit a pak prožít ono uspokojení z daného očekávání.

„Význam a dodržování ročního rytmu založeného v daném náboženství a stejně tak slavení svátků a oslav v průběhu života přispívá k posílení vlastní identity jednotlivce i celého společenství. Pro naše dnešní společnosti je vesměs příznačné to, že v jejich rámci spolu musí vycházet lidé rozličných kultur a náboženství. Většinová společenství, jako jsou křesťanské církve, musí existenci menšin nejen tolerovat, nýbrž také usilovat o to, aby tyto menšiny byly schopny skutečného soužití.

Znalost náboženství a pochopení sil, jež působí na jeho věřící, porozumění myšlenkám, jimiž se zaobírají, a citům, které je naplňují, představuje nepochybně důležitý přínos ke vzájemnému soužití. Je dobře známo, že skrze porozumění druhým chápeme lépe a hlouběji svou vlastní náboženskou tradici. Otevřenost tomu, proč druzí slaví své svátky, může přispět k plnějšímu prožívání našeho vlastního života.“³

Richter⁴ uvádí, že svátek je přerušením všedních dní a vytváří prostor pro touhu po radosti. Staví do popředí hlubší vrstvy života, tedy hodnoty. Při slavení svátků dochází k slavnostnímu setkávání minulosti a budoucnosti v přítomnosti. Ve sváteční dny se vytváří společenství, které společně slaví, a tím se posiluje celé společenství. Každodenní stereotyp je přerušen slavením svátků.

² Smolíková, T. Slavíme s dětmi svátky, 2009, str. 3 - 4

³ Kirste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 13

⁴ Richter, K. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie, 1996, str. 129 - 131

1.3 Jaké dny jsou pro nás slavnostní?

V každém ročním období nalezneme slavnostní dny, máme narozeniny, slavíme jmeniny a další různé svátky, jako vítání jara, atd. Pro křesťany jsou to především na jaře Velikonoce, v létě různé poutě, na podzim posvícení, děkování za úrodu a vzpomínka na zemřelé a v zimě samozřejmě Vánoce. Během celého roku také lidé slaví některé svaté, např. sv. Martin, sv. Mikuláš, sv. Lucie,...

Pro křesťany je také sváteční každá neděle, protože si připomínají Ježíšovo zmrtvýchvstání a tento den by spíš měli prožívat slavnostně. Což se může projevat různě, např. pěkně se oblečou, jdou do kostela na slavnostní mši svatou, dají si dobrý oběd a odpoledne je čas na různé návštěvy, výlety nebo zájmovou činnost, kterou mají rádi.

V naší kultuře, která je velmi ovlivněná křesťanstvím, můžeme najít mnoho svátků, které slavíme. Samozřejmě ne všechny svátky, které se u nás slaví, jsou křesťanské nebo vychází z křesťanství. V dalších kapitolách této práce se budu věnovat třem velkým křesťanským svátkům Vánocům, Velikonocům a Vzpomínce na zemřelé. Tyto svátky jsem vybrala pro tuto práci, protože Vánoce a Velikonoce jsou v křesťanství největší svátky a děti je velmi rády slaví. Pro Vzpomínku na zemřelé jsem se rozhodla proto, že děti na školách rády slaví Halloween a někdy ho zaměňují se Vzpomínkou na zemřelé (*dušičkami*).

2 Judaismus, Křesťanství, Islám

V této kapitole se budu věnovat představení a porovnávání světových monoteistických náboženství Judaismu, křesťanství a islámu. Rozhodla jsem se pro tato náboženství proto, že vyházejí ze stejného základu, věří ve stejného Boha a také uznávají některé společné náboženské texty a proroky.

V této práci je řazení náboženství chronologické, tedy od nejstaršího po nejmladší. Proto se tedy nejprve budu věnovat Judaismu, jakož nejstaršímu monoteistickému náboženství, poté křesťanství, které vychází z judaismu, a na závěr se budu věnovat islámu, který je z těchto náboženství nejmladší.

2.1 Judaismus

Judaismus je nejstarší monoteistické náboženství, sahá až čtyři tisíce let do minulosti. „Židovské náboženství je zjevené náboženství, které se opírá o smlouvu, kterou Bůh uzavřel s Abrahámem a později s Mojžíšem a jejich lidem, která má pro Izrael charakter zákona.“⁵

Židé věří, že jsou vyvolený národ, a že mají zvláštní úlohu v Božích záměrech. Židovství se automaticky předává z matky na dítě, tedy pokud se židovské ženě narodí dítě, stává se automaticky Židem.

Hawkins⁶ uvádí, že Judaismus není jen náboženství, ale také etnická skupina. Každé dítě, které se narodí židovské matce se automaticky považuje za Žida, ať už bude nebo nebude praktikovat židovské náboženství. Židovské náboženství je tedy také proto historií židovského národa. Židé věří, že jsou potomky kmene, který žil ve starověké zemi Kanaan, která zahrnovala většinu dnešního Izraele, Palestiny, Jordánska a Sýrie.

Zvěst Boha je určena pro Bohem vyvolený Izraelský lid se kterým uzavřel smlouvu. Boží zjevení je zachyceno v knihách Tóry a její znění je neměnné. Výklad těchto textů byl od počátků předmětem velkých diskuzí.⁷

Abraham je v Judaismu považován za otce národa, Mojžíš je považován za toho, kdo dal tvar a formu židovské víře a také vyvedl nově vyvolený národ z egyptského otroctví až na okraj Zaslíbené země.⁸

Židé dělí své Písmo do tří skupin – Tóra neboli Zákon, Neviím neboli Proroci, kteří se dělí na dřívější a pozdější a Ketúvím neboli Spisy. Pro židovské Písmo se někdy užívá název Tanach, podle počátečních písmen jednotlivých skupin, nebo se také můžeme setkat se souhrnným označením Mikrá, což znamená hebrejsky čtení.⁹ Tanach zaujímá v judaismu velmi důležité místo.

„Judaismus má tři podstatné prvky: Boha, Tóru a Izrael. Toto patrně nejstarší monoteistické náboženství na světě věří v jediného univerzálního a věčného Boha, stvořitele a vládce všeho, co existuje. Bůh navázal zvláštní vztah, neboli uzavřel smlouvu s jediným národem,

⁵ Pejřimovský, J. Náboženství: původ, zkoumání, srovnávání, 1998, str. 87

⁶ Hawkins, J. Příběhy náboženství: přehledná historie hlavních světových vyznání, 2018, str. 7

⁷ Kirste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 15

⁸ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 40

⁹ Vlková, G. I. Slovo Boží a slovo lidské: všeobecný úvod do Písma svatého, 2007, str. 12

Židy čili Izraelem, a dal jim za úkol stát se *světlem národů* (Izajáš 49,6). Judaismus nikdy neočekával, že by se všichni lidé měli stát židy, ale chová naději, že celý svět uzná vládu jediného Boha. Za to, že Bůh o Izrael pečuje, jsou Židé povinni dodržovat Boží učení neboli Tóru.¹⁰

Bůh povolal Mojžíše, aby zachránil Izraelský národ z egyptského otroctví. Mojžíš uslyšel Boží hlas z hořícího keře, který ho povolává, aby vyvedl a zachránil izraelský národ z egyptského otroctví. Faraon nechtěl izraelský národ propustit, proto Bůh postihl Egyptany deseti ranami a až poté byli Izraelité propuštěni. Čtyřicet let Izraelité v čele s Mojžíšem putovali pouští. Při tomto putování obdržel Mojžíš od Hospodina na hoře Sinaji Desatero přikázání, podle kterých se měl Izraelský národ řídit. Mojžíš dovedl Izraelský lid až k Zaslíbené zemi, ale sám do ni nevstoupil, přímo do Zaslíbené země vstoupil Izraelský lid s Áronem.

Král Šalomoun nechal postavit v Jeruzalémě Chrám, který byl zničen Babyloňany na začátku 6. století př. n. l. Po návratu Izraelitů z babylonského zajetí byl Chrám znovu postaven a byl zničen v roce 70 Římany. První Chrám se dochoval jen v biblickém popisu a z druhého Chrámu se dochovala pouze Zed' nářků a archeologické vykopávky. Další Chrám už nikdy nebyl postaven ani obnoven.

Židé mají odlišný letopočet, protože v běžném občanském letopočtu je východiskem rok narození Ježíše Krista. Také se liší proto, že židé mají odlišný způsob počítání měsíců, které budu rozebírat níže. Židé považují za počátek letopočtu stvoření světa a prvního člověka Adama Bohem. To se podle tradice odehrálo na *Roš hašana* (Nový rok) před bezmála pěti tisíci osmi sty lety.¹¹

Židé mají také odlišné vnímání začátku dne. Den pro ně začíná vždy západem slunce, tedy ve večerních hodinách. Je to proto, že v knize Genesis v příběhu o stvoření světa je psáno: „...a byl večer a bylo jitro, den první.“

Židovský rok se řídí podle fází měsíce, proto měsíce v židovském kalendáři trvají kratší dobu než v běžném kalendáři. Aby se židovský rok srovnal s běžným rokem, který se řídí podle slunce, vkládá se takzvaný přestupný měsíc (adar), občas jeden přestupný měsíc nestačí

¹⁰ Coogan, M. D. Historie náboženství, 1999, str. 16

¹¹ Divecký, J. Židovské svátky, 2021, str. 10

a musí se vložit i druhý přestupný měsíc. Svátky v židovském roce se opakují ve stejnou roční dobu, jak je tomu také v křesťanství.¹²

Země oběhne Slunce za 365,25 dnů, z toho vyplývá, že jeden rok trvá 365 dnů a jednou za čtyři roky (*přestupný rok*) se přidá jeden den navíc k měsíci únoru. Oproti tomu Měsíc potřebuje k oběhu Země 29,5 dnů, což tvoří jeden měsíc, proto má židovský lunární rok 354 nebo 355 dnů a každý rok se tak ztrácí jedenáct dnů, oproti solárnímu, všeobecně uznávanému roku. Za tři roky se tedy liší lunární kalendář od solárního o jeden měsíc. Židé si svůj lunární kalendář musí korigovat, aby se nestalo, že by slavili Pesach místo na jaře v jiném období, proto se sedmkrát za devatenáct let vsouvá před *pesachový* měsíc *adar* dodatkový měsíc, takzvaný *adar bejt* (*druhý adar*).¹³

Židovský nový rok začíná vždy v prvních dnech našeho měsíce září.

Ke všem židovským svátkům existují texty v Tóře, ze kterých vychází předpisy pro slavení těchto svátků.¹⁴

Pro Židy je sváteční den sobota neboli šabat. Bůh podle Tóry dokončil své stvořitelské dílo po šesti dnech a sedmého dne odpočíval, proto se šabat stal pro všechny Židy dnem odpočinku a jeho dodržování je také uvedeno v Desateru přikázání. Šabat je tedy každotýdenní den klidu, který začíná pátečním západem slunce a končí sobotní nocí.¹⁵

Všechny svátky židovského náboženského roku probíhají jak společnou formou při svátečních bohoslužbách a také v rodinách, kde je velmi důležité aby se všichni členové rodiny napříč generacemi připojili k náboženské interpretaci v průběhu svátků.¹⁶

Hlavním místem židovských oslav a života je domov, do kterého byl pozván Bůh. Je to místo laskavosti a lásky, místo poskytování pohostinství a střechy nad hlavou příbuzným, přátelům, ale i cizincům a hlavně nabídnout šabatové jídlo lidem, kteří by jinak nemohli oslavit tento svatý den vhodným způsobem.¹⁷

Divecký¹⁸ uvádí dělení židovských svátků na svátky biblické, tedy ty, které jsou zmíněny v Tóře a dále se ještě dělí na svátky poutní a na tzv. vysoké svátky. Poutní svátky jsou takové,

¹²Kirste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 16

¹³Stern, M. Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 17

¹⁴Kirste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 17

¹⁵Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 48 – 49

¹⁶Kirste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 15

¹⁷Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 50 - 51

¹⁸Divecký, J. Židovské svátky, 2021, str. 12

ve kterých se v době, kdy ještě existoval Chrám, byla povinnost putovat do Jeruzaléma do Chrámu a přinést sváteční oběť. Dalšími svátky jsou svátky historické, které jsou spojené s konkrétními dějinnými událostmi. Svátky moderní souvisejí se vznikem a existencí Státu Izraele. Dále se svátky dělí na postní dny a ostatní významné dny.

Judaismus definuje modlitbu jako službu srdce, sloužit Bohu celým svým srdcem znamená modlit se.¹⁹ Modlitba je pro zbožného žida tou nejdůležitější činností. „V tradičních židovských synagogách se konají denně tři bohoslužby – ráno, odpoledne a večer – podle příkladu Abraháma, který se modlil časně ráno, Izáka, který ustal v práci, aby se pomodlil odpoledne, a Jáкова, jenž děkoval večer Bohu za jeho požehnání.“²⁰

„Řád židovských bohoslužeb, daný střídáním dne a noci, určuje tři hlavní denní modlitby: ranní – *šachrit*, odpolední – *mincha* a večerní – *maariv*. Texty modliteb pro všední dny a šabat se nacházejí v modlitební knize nazývané *Sidur* (řád). Modlitby se v židovském pojetí bohoslužby považují za náhradu obětí, které byly kdysi přinášeny v Jeruzalémském chrámu.“²¹

V roce 1948 byl vytvořen Stát Izrael, ale jen dvacet pět procent Židů ze světa se tam vrátilo.

2.2 Křesťanství

Křesťanství je monoteistické náboženství, vycházející z Judaismu. Coogan²² uvádí:

„Křesťanství je v podstatě monoteistická tradice soustředěná kolem víry v jediného Boha (věčného stvořitele, který přesahuje stvoření, a přece působí ve světě) a v Ježíše Krista jako spasitele a vykupitele lidstva. Křesťanství hlásá, že Bůh se vtělil – v plně lidské podobě – do Ježíše Nazaretského. Křesťané věří, že Ježíš zemřel na kříži a byl vzkříšen, fyzicky vstal z mrtvých. K centrálním bodům křesťanské tradice patří i víra v Trojici, posvátné tajemství Otce, Syna a Ducha svatého, trojjediného Boha.“

Křesťané věří, že Ježíš Kristus je jak Syn Boha, tak Syn člověka, je plně Božský i plně lidský, ale bez hříchů.²³ Ježíš Kristus se narodil před více než dvěma tisíci lety v městě Betlémě, na území dnešního Izraele. Narodil se mladé ženě Marii, která byla zasnoubena s Josefem.

¹⁹ Lau, J. M. Praktický judaismus, 2012, str. 39

²⁰ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 52

²¹ Putík, A.; Kosáková, E. a Cabanová, D. Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh života, 2005, str. 9

²² Coogan, M. D. Historie náboženství, 1999, str. 54

²³ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 86

Anděl Gabriel zvěstoval Panně Marii, že se jí narodí Boží syn, Maria řekla Bohu své ano a narodil se jí Ježíš. Ježíš vyrůstal se svojí matkou Marií a pěstounem Josefem v městě Nazaretě, kde se Josef živil jako tesař.

V době, kdy se Ježíš narodil, očekávali Židé narození mesiáše už po staletí, podle proroctví v Písmě. Židé nikdy neuznaly Ježíše Krista jako Božího Syna a narození mesiáše stále očekávají.

„V Ježíšově době očekávali zbožní židé už po staletí příchod zvláštního božího posla mesiáše. Doufali, že je vysvobodí ze jha poddanství Římu, ale jen málokdo byl připraven na mesiáše, který svou smrtí vysvobodí lidi z otroctví hříchů.“²⁴

Základ křesťanské víry tvoří Ježíšova smrt a vzkříšení. Křesťané věří, že Ježíšovou obětí, tedy smrtí na kříži a jeho z mrtvých-vstáním, získal pro ně odpuštění hříchů a věčný život. Život nekončí smrtí, umírá pouze tělo, ale duše je nesmrtelná a křesťané věří v odchod duše do nebe, kde se setká s ostatními zemřelými a také se samotným Bohem a Ježíšem Kristem.

„Skrze Kristovu smrt a zmrtvýchvstání odpustil Bůh hříchy a umožnil lidem, aby s ním vstoupily do věčného života. Většina křesťanů vyjadřuje svou víru pravidelnou účastí na svatém přijímání.“²⁵

O Ježíšově narození, životě, jeho skutcích, ukřižování a vzkříšení se píše v knihách Nového zákona, především ve čtyřech evangeliích. Ježíš začíná mezi lidmi vystupovat až pár let před ukřižováním. Vykonával různé zázraky, jako proměnění vody ve víno na svatbě v Káni Galilejské, uzdravoval nemocné, vyháněl zlé duchy a také vzkřísil mrtvého Lazara. Sám se Mesiášem nenazýval. Ježíš si na začátku svého veřejného působení vyvolil dvanáct apoštolů, kteří s ním chodili a šířili víru. Po Ježíšově smrti a vzkříšení apoštolové dál šířili víru a hlásali Ježíšovo z mrtvých vstání.

„Bible je svatá kniha křesťanů, hojně používaná jak k soukromé tak veřejné bohoslužbě. Mnoho křesťanů věří, že je plodem božské inspirace. Spisy zařazené do Bible zabírají široký rejstřík od historie, práva a proroctví až po poezii, mudrosloví, listy a evangelia.“²⁶

Slovo Bible je odvozeno od řeckého slova Biblia, což znamená knihy. Bible ovšem sama sebe slovem kniha či knihy neoznačuje. Biblickým pojmem je spíše Písmo svaté nebo Písmo,

²⁴ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 89

²⁵ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 86

²⁶ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 98

Písma. „Písmu také říkáme Boží slovo. To proto, že v něm k nám mluví skrze lidská slova a skrze události lidských dějin Bůh.“²⁷

Křesťané dělí Bibli na Starý a Nový zákon. Starý zákon obsahuje 46 knih, a tyto knihy jsou řazené do tří skupin – knihy dějepisné, knihy poučené (neboli mudroslovné) a knihy prorocké. Nový zákon obsahuje 27 knih, které se kvůli symetrii někdy rozdělují stejně jako knihy Starého zákona, tedy na knihy dějepisné, poučné a knihy prorocké, ale toto dělení je trochu umělé.²⁸

„Jedinou modlitbou, která je společná křesťanům všech církví a tradic, je Otčenáš. Naučil ho Ježíš své učedníky, když se ho zeptali, jak by se měli modlit. Většina křesťanů se drží tohoto příkladu a zahrnuje do svých modliteb velebení Boha, lítost nad hříchy a prosbu o boží odpuštění, žádost, aby Bůh zasáhl ve prospěch modlící se osoby a jiných v nouzi, a vděčnost vůči Bohu za přijatá dobrodíní. Modlitba za druhé, podstatná součást křesťanské modlitby, je známa jako přímluva.“²⁹

Na rozdíl od mnoha jiných náboženství nestanoví křesťanství pevné doby pro modlitby, i když zasvěcené osoby, je mají určeny v denním rozvrhu. Mnoho křesťanů obvykle začíná den modlitbou a četbou Písma a večer děkují Bohu za jeho péči.³⁰

Mnoho církví má křesťanský rok pevně rozdělený a zakládá svou liturgii na třech cyklech – vánočním, velikonočním a svatodušním. Křesťanský rok začíná první neděli adventní, tedy čtyři neděle před Vánoci. V této době se křesťané připravují na radostnou událost narození Ježíše, Božího Syna.³¹

Neděle je pro křesťany sváteční den, tak jako sobota (šabat) v judaismu. Křesťané si každou neděli připomínají Ježíšovo z mrtvých vstání a schází se na bohoslužbě v kostele.

„Dnes je křesťanství největším náboženstvím na světě s odhadovaným celkovým počtem dvou miliard vyznavačů, i když rozdělených do více než dvaceti tisíc různých sekt či církví. Největší z nich je římskokatolická církev s jednou miliardou dvěma sty miliony vyznavačů, následovaná mnoha protestantskými církvemi s celkovým počtem tři sta šedesáti milionů

²⁷ Vlková, G. I. Slovo Boží a slovo lidské: všeobecný úvod do Písma svatého, 2007, str. 8

²⁸ Vlková, G. I. Slovo Boží a slovo lidské: všeobecný úvod do Písma svatého, 2007, str. 8 - 11

²⁹ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 113

³⁰ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 113

³¹ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 114

věřících a pravoslavnou církví se sto sedmdesáti miliony. Největší protestantskou církví je anglikánská s osmdesáti miliony členů.“³²

Coogan³³ uvádí, že existují stovky křesťanských církví, z nichž hlavní jsou římskokatolická církev, pravoslavi a protestanství. Katolická církev uznává autoritu papeže (římského biskupa), jako hlavy církve. Římskokatolické bohoslužby jsou liturgicky propracované. Důležitou součástí je sedm svátostí – křest, eucharistie, biřmování, svátost smíření, manželství, kněžské svěcení a svátost nemocných.

2.3 Islám

Islám je nejmladší monoteistické náboženství, které má v úctě Písma svých náboženských předchůdců (židovství a křesťanství), ale tím skutečným zjevením jediného Boha je pro ně Svatý Korán.³⁴

Prorok islámu, Muhammad se narodil v roce 570 a byl negramotný jako většina jeho krajanů. Ve čtyřiceti letech, tedy v roce 610, měl první zjevení Koránu. Proroku Muhammadovi se zjevil anděl Gabriel, který měl v ruce svitek a přikázal Muhammadovi, aby z něj četl. Nejprve se tomu bránil, ale poté začal po andělovi opakovat slova, a tak recitoval, co bylo na svitku napsáno.³⁵

Nejprve Muhammad sděloval svá pokračující vidění jen svým nejbližším, rodině a přátelům. Po třech letech od prvního zjevení anděla, mu Gabriel nařídil, aby kázal veřejně a Muhammad vytáhl otevřeně proti polyteismu.³⁶

V červnu v roce 632 zemřel prorok Muhammad, jeho smrt znamenala konec přímého Božího zjevení muslimům.

„Pro všechny muslimy je Korán slovem Božím. Je konečným a dokonalým zjevením, seslaným v arabštině Jeho Proroku Muhammadovi prostřednictvím archanděla Gabriela v řadě zjevení, jež se uskutečnila v západní Arábii v letech 610 až 632.“³⁷

³² Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 86 - 87

³³ Coogan, M. D. Historie náboženství, 1999, str. 54 - 56

³⁴ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 15

³⁵ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 18

³⁶ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 19

³⁷ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 24

Islám, křesťanství a judaismus vychází ze stejného základu, Korán se mnohokrát odvolává na proroky Starého zákona (Abrahám, Mojžíš, Áron, Izák,...), a také na Ježíše, o kterém se píše textech Nového zákona. Odkazy v Koránu na společné proroky s křesťany a židy někdy odpovídají a v některých případech se značně odlišují. Tato podobnost a společní proroci nepřekvapují, protože tato náboženství mají stejného jediného Boha, rozdíly se nachází ve výkladu a chápání jednotlivých proroků a částí Písma.

Korán je základním kamenem pro muslimskou společnost, je také její ústavou a proniká do všech oblastí jejich života a společenství. Poslušnost Koránu znamená poslušnost Boží vůli.

Hlavním poselstvím Koránu je věřit v jediného Boha, který se arabsky řekne Alláh. Korán přináší poslední příležitost podrobit se Boží vůli a další varování již nepřijdou. Věřící lidé odejdou po smrti do ráje, zatímco nevěřící půjdou do pekla.

Islámské pojetí Boha v Koránu: „Bůh – není božstva kromě Něho, živého, trvalého! Nepadá naň ani dřímota, ani spánek, Jemu náleží vše, co na nebesích je i na zemi! Kdo může se u Něho přimluvit jinak než s dovolením Jeho? On zná, co je před rukama jejich i co je za zády jejich, zatímco oni neobejmou z vědění Jeho nic, leda to, co On chce. Trůn Jeho obepíná nebesa i zemi a střežení jich mu potíží nečiní – On vznešený je a mohutný!“³⁸

Lunde³⁹ uvádí povinnosti pravého věřícího muslima, které se nachází v Koránu: „Zbožný je ten, kdo uvěřil v Boha, v den soudný, v anděly, Písmo a proroky a rozdává z majetku svého – bez ohledu na lásku k němu – příbuzným, sirotkům, nuzným, po cestě (Boží) jdoucímu, žebrákům a na otroků vykoupení, a ten, kdo modlitbu dodržuje a almužnu udílí. A zbožní jsou ti, kdož úmluvy své dodržují, když je jednou uzavřeli a v protivenství, v neštěstí a v dobách násilí jsou trpěliví, to jsou ti, kdož pravou víru mají, a to jsou bohabojní.“

Islámský lunární kalendář se liší od běžného kalendáře, muslimové měří čas podle měsíce, méně podle slunce. Den nezačíná východem slunce, ale jeho západem, tedy večer, po západu slunce začíná nový den, tak jak je tomu také v judaismu.

³⁸ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 25; Korán 2:255

³⁹ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 25; Korán 2:177

Lunární rok má 354 dní, nikoliv 365 dní jako sluneční rok. Pro zemědělské a daňové účely se používal sluneční rok, aby odpovídal ročním obdobím.⁴⁰ Pro začátek letopočtu si muslimové stanovili odchod proroka Mohammeda z Mekky do Mediny roku 622.⁴¹

Muži a ženy jsou si před Bohem rovni, přestože nemají stejné právní postavení. Ženy mají právně nižší postavení než muži. Muslimský muž se za nemuslimskou ženu může provdat, ale děti musí být vychovávány v muslimské víře. Muslimská žena se za nemuslimského muže provdat vůbec nesmí. Dalším příkladem je svědectví ženy u soudu, které má jen za určitých okolností poloviční váhu svědectví muže.⁴²

„Myšlenka, že islámská víra se opírá o pět základních principů, se objevuje ponejprv v *Sahíhu al-Buchárího*. Jsou to: vyznání víry, modlitba, almužna, půst a pouť. V 10. století se jim již běžně říkalo pět pilířů (*arkán*) islámu.“⁴³

Islámské vyznání víry neboli *Šaháda* zní: „Není boha kromě Boha, Muhmmad je Posel Boží.“ Slovo *šaháda* znamená právnicky svědectví a pokud člověk pronese tuto formuli v arabštině, s opravdovým vážným úmyslem a před kvalifikovanými svědky, tak to stačí k tomu, aby se stal muslimem.⁴⁴

Druhý pilíř je modlitba neboli salát. Muslimové se modlí pětkrát denně, a to při úsvitu, v poledne, odpoledne, při západu slunce a večer. Modlí se směrem k Mekce a smí se modlit jen ve stavu čistoty, tedy po očistě.

Almužna neboli *zakát* patří k základům islámu a je formou pobožnosti. *Zakát* je pro muslimy povinný, tak jako byl ve středověku pro křesťany povinný desátek. Muslimové odvádí deset procent sklizně nebo dvě a půl procenta příjmů. Almužna má sloužit pro chudé lidi, potřebné cestující, jako výkupné za zajatce, pomoc dlužníkům a další.

Dalším pilířem je půst neboli *Sawm*. Půst je přikázán v měsíci ramadánu a trvá třicet dní, vždy od východu slunce do západu slunce a po celý den nesmějí muslimové nic sníst ani pít, zdržují se také sexu. Cílem je překonat žádostivost a přiblížit se Bohu. Po západu slunce a před úsvitem se lidé najedí, v noci se věřící radují, předčítá se Korán, který je rozdělen na třicet stejně dlouhých částí, aby se mohl po nocích ramadánu předčítat. Půst je po třiceti

⁴⁰ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 20

⁴¹ Divecký, J. Židovské svátky, 2021, str. 10

⁴² Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 38

⁴³ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 39

⁴⁴ Lunde, P. Islám: víra, kultura, dějiny, 2004, str. 39

dnech ukončen svátkem, který je pro muslimy druhý největší. Slavení tohoto svátku provází velké veselí a radost.

Posledním pilířem je pouť neboli *hadždž*. Tato každoroční pouť připomíná Prorokovu pouť do Mekky v roce 630, která připomenula události ze života Abraháмова. Každý zdravý muslim by měl tuto pouť do Mekky alespoň jednou za život vykonat.⁴⁵

Stejně jako judaismus a křesťanství má také islám celou škálu svátků, které slaví a dodržují. „Muslimské svátky zahrnují jak připomínky a oslavy událostí, jež jsou všem společné (podobně jako křesťanské Vánoce a Velikonoce), tak i takové, jež jsou spojeny s oslavami místních světců nebo jiných známých osobností lokálního významu.“⁴⁶ Každý svátek má svoji tradici, daný průběh a zvyklosti.

Hlavním muslimským svátečním dnem, který vzdáleně odpovídá židovské sobotě či křesťanské neděli, je pátek. V tento den se věřící scházejí v mešitě ke společné sváteční modlitbě, kterou provází promluva.⁴⁷

Zhruba pětina obyvatel světa jsou muslimové.

2.4 Jeruzalém – svatá místa judaismu, křesťanství a islámu

„Ve městě Jeruzalém, které od třetí arabsko-izraelské války v roce 1967 plně ovládá Izrael, se nacházejí svatá místa judaismu, islámu i křesťanství. Nejvýznamnějším židovským místem je Zeď nářků na Chrámové hoře, která je pokládána za jedinou zbývající část druhého židovského chrámu zničeného v roce 70 n. l. Na Chrámové hoře, arabsky nazývané *al-Haram aš-šarif*, také stojí dvě velké muslimské svatyně – Skalní dóm a mešita al-Aksá. Pro křesťany označuje Chrám Božího hrobu místo, kde byl zabit Ježíš, a už od 4. století je významným cílem poutí.“⁴⁸

⁴⁵ Lunde, P. *Islám: víra, kultura, dějiny*, 2004, str. 39 - 40

⁴⁶ Mendel, M. *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*, 2018, str. 152

⁴⁷ Mendel, M. *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*, 2018, str. 152

⁴⁸ Hawkins, J. *Příběhy náboženství: přehledná historie hlavních světových vyznání*, 2018, str. 101

3 Svátky zemřelých

V této kapitole se již dostáváme k samotnému tématu diplomové práce a budeme se zde věnovat památce na zemřelé. Nejprve se budeme věnovat vzpomínce na zemřelé v judaismu, poté v křesťanství a na závěr této kapitoly se zaměříme na islám a jejich vzpomínku na zemřelé.

„Málokdy si ovšem uvědomujeme, jak daleko do minulosti sahají kořeny tohoto svátku a jak velkou roli hrál kult zemřelých v životě a uvažování našich předků a obecně vzato i příslušníků všech známých kultur. Jedná se o tradici tisíce let starou v níž ústřední roli hrály jak obřad pohřbu, tak místo uložení zemřelého, tedy hrob nebo mohyla. Zřejmě ze silně zakořeněné víry, že duše zemřelého nezaniká zároveň s tělem a že se za určitých okolností navrácí ke svým blízkým, se ve většině kultur vyvinuly zpravidla cyklické slavnosti k uctění ducha zemřelého.“⁴⁹

3.1 Vzpomínka na zemřelé v Judaismu

„Vzpomínka na zemřelé (*hazkarat nešamon*, doslova vzpomínka na duše) se koná na Jom kipur dopoledne. Podobné vzpomínky jsou součástí liturgie i na ostatní biblické svátky, na Jom kipur však jsou nejdůležitější, protože v tento den i jménem zemřelých prosíme za odpuštění hříchů.“⁵⁰

Lidé, kteří ztratili blízkého příbuzného, zapalují na památku zemřelého svíčku, která by měla hořet nejméně po celý den na *Jóm kipur*. Tato svíce má hebrejské označení *ner n'šama*, což znamená *světlo duše*.⁵¹

Po čtení Tóry na Jóm kipur a před uložení svítek do svaté schránky je zvykem vzpomínat na duše zemřelých a modlit se za ně. Modlitba za zemřelé se nazývá *Jizkor* a slibuje se při ní darovat po skončení obřadů milodary chudým, který pak bude připočten ke spáse duší zesnulých. Tato modlitba i zvyk dávat milodary jménem zesnulých a pro spásu jejich duší, mají svůj původ v základní víře v nesmrtelnost duše, která se po smrti navrácí opět ke svému Stvořiteli. V průběhu modlitby *Jizkor* odcházejí ze synagogy lidé, kteří mají rodiče ještě na

⁴⁹ Hrabáková, L. *Tradice v naší a evropské kultuře*, 2014, str. 22

⁵⁰ Divecký, J. *Židovské svátky*, 2021, str. 41

⁵¹ Stern, M. *Svátky v životě židů: vzpomínání, slavení, vyprávění*, 2002, str. 84

živu.⁵² V posledních desetiletích se k této modlitbě přidávají dva odstavce, jeden na paměť zavražděných během holokaustu a jeden za ty, kteří zemřeli při obraně Izraele.⁵³

Tento svátek v překladu také znamená *den smiřování*, což znamená, že se v tento den kají ze svých hříchů všichni živí. Pokud dávají navíc milodary ve prospěch svých zesnulých příbuzných, usmiřují také hříchy těchto zemřelých.

Modlení *Jizkoru* na svátek *Jóm kipur* má svůj původ v midraši. *Jizkor* se běžně modlí i o jiných svátcích, jako o poutních svátcích na *Pesach*, o *Šavuotu* a na *Š'mini aceret* a na konci svátků *Sukot*. Tento zvyk vznikl nejspíše v *aškenázském*⁵⁴ prostředí v dobách křížových výprav, při kterých bylo vyvražďeno mnoho židovských obcí.⁵⁵

Židovský hřbitov je posvátné místo, na němž zemřelí očekávají zmrtvýchvstání a podle židovského zákona nelze hřbitov zrušit. Jedenáct měsíců po pohřbu se vztyčuje nad hrobem zemřelého náhrobek, který je v naprosté většině kamenný.⁵⁶

Téměř každá židovská náboženská obec měla svůj vlastní hřbitov, který se liší od křesťanského. Vyplývá to z tradiční židovské zásady nenarušitelnosti hrobů. Ostatky zemřelých židů mají zůstat navždy na jednom místě, kde byly pohřbeny a nemá se s nimi nikdy hýbat. Proto pokud nebylo možné židovský hřbitov rozšířit o další hroby, navezla se na staré hroby nová zemina a další zemřelí pak byli pohřbíváni o něco výš, nad původní hroby. Původní náhrobky byly přesunuty do nově nasypané zeminy, proto na některých hřbitovech je možné, že jsou hroby vícekrát navýšené a potom jsou náhrobky hustě nahromaděné z různých dob. Oproti tomu na křesťanských hřbitovech je možné hroby po několika desetiletích otevřít a na stejném místě pohřbít jiného zemřelého člověka.⁵⁷

V nejbližší době po pohřbu mají nejbližší příbuzní zesnulého dodržovat přesně vymezená pravidla chování. V prvním týdnu po pohřbu nemají pracovat ani vycházet z domu. Dále je zvykem, že sedí na zemi či na nízkých stoličkách. Toto týdenní období největšího zármutku se nazývá *šiva* (sedm). Po tomto týdenním zármutku následuje další časový úsek, *šlošim* (třicet), ve kterém jsou podmínky zachování smutku zmírněny. *Šlošim* končí třicátý den

⁵² Stern, M. Svátky v životě židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 91 - 92

⁵³ Lau, J. M. Praktický judaismus, 2012, str. 216

⁵⁴ Aškenázové, neboli židé, žijící na území dnešního Německa, které židé pojmenovali v raném středověku po biblické zemi Aškenaz (Gn 10,3).(cs.wikipedia.org/wiki/Aškenázští_Židé)

⁵⁵ Stern, M. Svátky v životě židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 92

⁵⁶ Putík, A.; Kosáková, E. a Cabanová, D. Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh života, 2005, str. 71 - 73

⁵⁷ <https://zidovskehřbitovy.wz.cz/>

po pohřbu. Nejdelsí období smutku, jeden rok, se musí dodržovat po smrti rodičů. Jedenáct měsíců po úmrtí se každý den při synagogální bohoslužbě říká Kadiš sirotků – *Kadiš jetomin*.⁵⁸

Výročí úmrtí, neboli *jahrzeit* si pozůstalí připomínají v prvním roce v den pohřbu a v dalších letech v den úmrtí. Datum *jarzeitu* se počítá podle hebrejského kalendáře, pro zjištění data občanského kalendáře slouží různé pomůcky, a to *jahrzeitové* tabulky a kalendáře. Židé mají zvyk zapalovat vzpomínkovou svíci (*ner zikaron*), která má hořet 24 hodin. Syn či jiný příbuzný muž předříkává Kadiš sirotků a také čte z Tóry – nejčastěji o šabatu předcházejícím výročí.⁵⁹

„Před návratem svitků do svatostánku po předčítání zpívá *chazan* modlitbu za duši zemřelého *El male rachamim* (Bože, plný milosrdenství). Tato modlitba se říká stejně jako Kadiš sirotků i při dalších příležitostech – jednak při odhalování náhrobku, jednak při zádušní bohoslužbě, zvané *Mazkir* nebo *Hazkarat nefašot* (Připomenutí duší). Tato bohoslužba se koná o Dni smíření a o posledních dnech poutnických svátků.“⁶⁰

Židé úctu k zemřelým předkům projevují návštěvou jejich hrobů nejen na výročí úmrtí, tedy *jahrzeitu* a v předvečer Vysokých svátků, ale také navštěvují hroby o veřejných postních dnech. Hroby světců je zvykem navštěvovat kromě těchto dnů také na výročí úmrtí Mojžíše.⁶¹

Květiny na židovský hřbitov nepatří, avšak někteří pozůstalí, kteří nejsou nábožensky založení, někdy květiny nosí. Ani na pohřeb se žádné květiny nenosí. Tento zvyk vychází z historie, kdy v ghettech nebylo možné pěstovat květiny a jejich nákup také nebyl pro Židy možný. Zatěžovat hroby kameny vzniklo na poušti jako obrana před divou zvěří a poté se také prováděla i v ghettech.⁶²

⁵⁸ Putík, A.; Kosáková, E. a Cabanová, D. Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh života, 2005, str. 75 - 76

⁵⁹ Putík, A.; Kosáková, E. a Cabanová, D. Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh života, 2005, str. 76 - 77

⁶⁰ Putík, A.; Kosáková, E. a Cabanová, D. Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh života, 2005, str. 77

⁶¹ Putík, A.; Kosáková, E. a Cabanová, D. Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh života, 2005, str. 77

⁶²<https://kulturnistudia.cz/pohrbivani-v-zidovske-kulture-jako-souhrn-socialne-nabozenskych-funkci-a-jejich-promena-v-case/>

3.2 Slavení svátků zemřelých v křesťanství

„Modlitba za zemřelé patří k nejstarší křesťanské tradici. Vzpomínka na mrtvé se koná při každém slavení eucharistie.“⁶³

3.2.1 Slavnost všech svatých

Slavnost Všech svatých je křesťanský svátek, který se slaví 1. listopadu a církve si v tento den připomíná, že jsme všichni zváni ke svatosti.

Při této slavnosti si křesťané připomínají všechny svaté, nejen ty neznámější, které slaví během roku, ale také i ty méně známé, o kterých se toho moc neví. Věřící také při této slavnosti myslí na to, že je mnoho svatých, o kterých se vůbec neví, že jsou svatými, protože nebyly tolik známí. Je to tedy svátek celé Boží rodiny, tedy církve.

Vrána⁶⁴ uvádí definici svatosti takto:

„Svatí jsou ti, kdo si takovou „odměnu v nebesích“ zasloužili. Buď byli chudí v duchu, tiší, plačící, spravedliví, nebo milosrdní, čistého srdce, šířili pokoj, nebo byli pronásledováni kvůli Kristu. Všichni jsou svatí a je jich nesččetně mnoho, jak to stojí jasně psáno ve Zjevení sv. Jana.“

Vznik tohoto katolického svátku a ustanovení slavení na 1. listopadu vzniklo kvůli potřebě vlastního svátku v době slavení pohanských oslav mrtvých. Všeobecné dodržování a slavení této slavnosti bylo nařízeno roku 837 papežem Řehořem IV.⁶⁵

„Od 4. století se na Východě slavil společný svátek všech mučedníků: v syrském obřadu v době velikonoční (13. května) a v byzantském obřadu na první neděli po Seslání Ducha svatého. Podobná slavnost se objevuje v 7. století v Římě; výroční den zasvěcení římského Pantheonu (původně pohanského chrámu všech olympských bohů) Panně Marii a všem svatým mučedníkům (13. květen 609). Od 8. století se v Irsku a v Anglii, u Keltů a Franků začal slavit svátek Všech svatých (nejen mučedníků) 1. listopadu (snad proto, že u Keltů

⁶³ Denní modlitba církve, 2007, str. 1786

⁶⁴ Vrána, K. V jednom společenství: životní příběhy světců, 2009, str. 470 - 471

⁶⁵ Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 23

začínal v ten den nový rok). Brzy se slavení tohoto svátku rozšířilo; v Římě se slaví od 9. století.“⁶⁶

3.2.2 Vzpomínka na zemřelé - Dušičky

Den vzpomínky na zemřelé připadá na den po Slavnosti Všech svatých, tedy na 2. listopadu. V tento den si křesťané připomínají všechny své blízké, které tu s nimi již na zemi nejsou a již zemřeli, vzpomínají také na své blízké, které znali, ale také na předky, které znají třeba jen z vyprávění rodičů a prarodičů.

„Modlitba za zemřelé patří k nejstarší křesťanské tradici. Vzpomínka na mrtvé se koná při každém slavení eucharistie. Východní i západní liturgie věnuje určitý den zvláštní vzpomínce na všechny zemřelé. Po stanovení slavnosti Všech svatých na 1. listopad začíná se na Západě tato výroční vzpomínka na všechny věrné zemřelé slavit v následující den. Její slavení zavedl sv. Odilo, benediktinský opat z Cluny (998), a brzy se rozšířilo i mimo benediktinské kláštery; od 14. století i v Římě.“⁶⁷

Milada Motlová⁶⁸ uvádí, že se v kostelech v tyto dny konají zádušní mše a věřící se modlí za zemřelé, protože podle křesťanské víry se duše zemřelých v očistci očišťují od hříchů pozemského života. Utrpení duší lze modlitbami, zádušními mšemi a konáním milosrdných skutků zmírnit. Svátek zemřelých ctí také nevěřící lidé. V prostorách chrámů a koncertních sálů se často hraje requiem, neboli skladba pro orchestr a pěvecký sbor na text zádušní mše. Mnoho lidí navštěvuje hroby svých rodiny a blízkých, čistí je a zdobí. Většina lidí také na hrobech zapaluje svíce.

Kněz a věřící lidé se společně schází na hřbitově, kde kněz kropí hroby svčnou vodou a společně s věřícími se modlí za duše zemřelých.

Památka zesnulých má své kořeny vzniku v křesťanském vyznání víry v Boha, neboli v krédu, které vrcholí přijetím a vyznáním víry ve vzkříšení a život věčný. Ježíš Kristus vstal z mrtvých a žije navěky bez omezení časem i prostorem, tak také každý spravedlivý člověk bude žít po své smrti žít na věky a dočká se věčné blaženosti a spásy své duše. Věnce a svíce, které se na památku zemřelých nosí na hroby, symbolizují život.⁶⁹

⁶⁶ Denní modlitba církve, 2007, str. 1773

⁶⁷ Denní modlitba církve, 2007, str. 1786

⁶⁸ Motlová, M. Český rok od jaro do zimy, 2010, str. 205

⁶⁹ Toufar, P. Český rok na vsi a ve městě: září – prosinec, 2004, str. 50

3.3 Vzpomínka na zemřelé v Islámu

Muslimové vzpomínají na zemřelé při *Noci úradku*. Většina muslimů věří, že právě v Noci úradku seslal Bůh skrze anděla Džibrila (Gabriela) první verše Koránu proroku Muhammadovi (570-630). Muslimové věří, že v Noci úradku rozhoduje Bůh o osudech lidí na příští rok.

Podobně jako v judaismu také muslimové mají rituály a zvyklosti spojené se smrtí a pohřbíváním zemřelých, je to například omývání zemřelého, navonění, balení do bílého plátna, ukládání do hrobu na pravý bok tváří k Mekce, modlitba a další.

Při pohřbívání by se měla navršit na hrob hlína do výše jednoho lokte a položit kámen v místě, kde má zemřelý hlavu. Někteří lidé dávají na hrob desku s informacemi o zemřelém, ale podle výroku proroka Muhammada nesmějí muslimové nad hroby vztyčovat pomníky nebo hrobky, protože všichni lidé si jsou před Bohem rovni. Pokud muslima mívá pohřební průvod, měl by ve stoje uctít památku zesnulého, ať už jedná o muslimský pohřební průvod nebo také jiné víry. Spalování zemřelých je v islámu zakázáno, stejně jak je tomu v judaismu.⁷⁰ Ostřanský⁷¹ uvádí, že hrob se zarovná do roviny se zemí nebo může vyčnívat jen o kousek, protože i Prorokův hrob vyčníval. Na hrob je možno položit nějaké znamení z kamene nebo jiného materiálu, aby byl poznat.

„Tři dny přijímají příbuzní zemřelého kondolence, uskuteční se pohřební hostiny, první v den pohřbu a další pak za 40 dní. Dospělým a příbuzným se doporučuje nosit černý oděv. Příbuzní během těchto 40 dní drží smutek, manželka déle, třeba i rok, nebo až do konce života, neboť nevěří, že by takového manžela opět našla.“⁷²

Smrt pro muslimy neznamena definitivní konec, protože věří ve věčný život. Když člověku vyprší jeho čas, dostaví se k němu Anděl smrti a vezme jeho duši, duše věřícího odchází z těla lehce a člověk při tom netrpí. U nevěřících je tomu naopak.

Muslimové věří, že člověka po smrti čeká ráj nebo peklo. Ráj je místem nepopsatelné odměny a peklo je naopak místem potrestání. V ráji a pekle existují různé stupně. Ti, kteří se dostanou do nejvyššího stupně v ráji, se budou moci kochat pohledem na Boha. Z pekla

⁷⁰ Kopecký, R. a Bahbouh, Ch. Co je dobré vědět o arabském a islámském světě, 2014, str. 183 - 184

⁷¹ Ostřanský, B. Smrt, hroby a záhrobí v islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů, 2014, str. 243

⁷² Kopecký, R. a Bahbouh, Ch. Co je dobré vědět o arabském a islámském světě, 2014, str. 184

budou hříšníci po odpykání trestu propuštěni, kromě těch, kteří se tam dostali kvůli odmítání Božího poselství.⁷³

Muslimové věří, že modlitby a zbožné skutky vykonané v Noci úradku mají větší význam než modlitby a skutky vykonané během tisíce měsíců. Tisíc měsíců je zhruba 93 let, tedy požehnaná délka lidského života. V této noci je zvykem vykonávat více modliteb než v jiných dnech, kromě předepsané modlitby (salát), kterou by měli muslimové vykonávat pětkrát denně ve stanovený čas, se ještě přidávají další modlitby, které jsou speciální a osobní. Lidé v osobních modlitbách prosí zejména za odpuštění hříchů, a také se čtou delší úryvky z Koránu.⁷⁴

Navštěvování hrobů postrádá oporu v písmu, takže se přístup muslimů odvíjí od postoje Proroka Muhammada. Muslimové mohou hroby navštěvovat, jako vzpomínku na zemřelého, ale nesmí hroby uctívat. Na místech posledního odpočinku si věřící nejvíce uvědomí, co je to smrt, a to je přivede ke zbožným úvahám o onom světě.⁷⁵ Také má možnost zde zavzpomínat na blízkého zemřelého. Ideálními dny pro návštěvu hrobů příbuzných jsou především pátky a svátky. Jedním z důvodů navštěvování hrobů je také přímluva za zemřelého. Podle muslimské tradice je Muhammad přímluvce, u něhož mohou hříšníci hledat přímluvu před hrozbou pekelného trestu. Muslimská tradice také připisuje schopnost přímluvy, i dobrým skutkům, které člověk vykonal mučedníkům, nebo malým dětem, které zemřeli v kojeneckém věku. Naopak byla také rozšířená víra, že se zemřelí mohou přimlouvati za živé, a to díky své blízkosti Bohu.⁷⁶

První pátek po pohřbu, nebo často také ve čtvrtek časně ráno, ženy z rodiny zemřelého opětvují doma své nářky, při kterých je doprovází několik přítelkyň. Přátelé zesnulého také navštíví dům zesnulého krátce před nebo po západu slunce. Tři až čtyři osoby bývají najímány, aby předčítaly celý Korán. Následující ráno někteří členové rodiny, nebo také všichni, ale zvláště ženy, navštěvují hrob zesnulého, na který nesou palmové ratolesti nebo bazalku. Také často s sebou berou nějaký druh jídla jako chléb, koláče, sladké pečivo, datle a rozdávají je chudým. Tyto ceremonie se opakují ve stejné dny v dalších dvou týdnech

⁷³ Kopecký, R. a Bahbouh, Ch. Co je dobré vědět o arabském a islámském světě, 2014, str. 186

⁷⁴ <https://info.dingir.cz/2023/04/muslimove-slavi-noc-uradku/>

⁷⁵ Ostřanský, B. Smrt, hroby a záhrobí v islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů, 2014, str. 88

⁷⁶ Ostřanský, B. Smrt, hroby a záhrobí v Islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů, 2014, str. 132 - 133

a také zase ráno nebo večer v pátek, který buď dovršuje nebo nejbližší následuje po první periodě čtyřiceti dní po pohřbu.⁷⁷

Truchlení pozůstalých by se mělo odvíjet od vědomí, že zemřelý nezanikl úplně, ale pouze odešel do jiné fáze svého bytí.

Modlitba za zemřelého je při pohřbu povinná, zhostí-li se tohoto úkolu někdo z muslimů, jsou od něj ostatní muslimové zproštěni. Imám pozvedne ruce a modlí se, ostatní muslimové se postaví v řadách za imáma.⁷⁸

Při návštěvě hrobu nemají muslimové říkat špatné věci. Při příchodu ke hrobu mají pozdravit těmito slovy: „Pokoj lidu této země, věřícím a těm, kdož se podrobili Bohu. Necht' se Bůh smiluje nad těmi, kdož nás předešli, i nad těmi, kdož přijdou později! A my věru vás budeme následovat, dá-li tomu Bůh!“⁷⁹ Muslimové věří, že je zemřelí slyší i po smrti, akorát nedovedou odpovědět.⁸⁰

Trochu jiná verze toho, co má návštěvník hrobu říci: „Pokoj vám věřící a muslimové, obyvatelé věčného příbytku, bude-li to Boží vůlí, věru se k vám připojíme. Vy jste nás předešli a my vás budeme následovat. Pro nás i pro vás žádáme Boha o zdar. Bože, odpusť jim a nad námi se slituj.“⁸¹

3.4 Halloween

Halloween je původně anglosaská slavnost, která má kořeny u Keltů. Při této slavnosti se oslavuje konec roku a slaví se začátek nového roku. Tento svátek se slaví v noci 31. října a keltové věřili, že je noc z 31. října na 1. listopadu magická, kdy se může komunikovat s mrtvými a mrtví přicházejí do svých domovů. Mrtví přátelé mohou přijít pomáhat, ale někteří mrtví mohou přijít také škodit, proto se lidé oblékali do strašidelných převleků a zapalovali ohně, aby k nim duše zemřelých nemohly přijít.

⁷⁷ Ostřanský, B. Smrt, hroby a záhrobí v Islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů, 2014, str. 88 - 89

⁷⁸ Ostřanský, B. Smrt, hroby a záhrobí v Islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů, 2014, str. 239

⁷⁹ Ostřanský, B. Smrt, hroby a záhrobí v Islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů, 2014, str. 89

⁸⁰ Ostřanský, B. Smrt, hroby a záhrobí v Islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů, 2014, str. 119

⁸¹ Ostřanský, B. Smrt, hroby a záhrobí v Islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů, 2014, str. 247

Tato magická noc nesla název *Samhain* podle keltského boha, který byl pánem mrtvých, podle víry Keltů. V této noci se stírala hranice mezi mrtvými a živými, a proto keltové věřili, že právě tehdy mohou komunikovat s mrtvými. Probíhaly proto zde bujaré oslavy, při kterých se zapalovaly veliké ohně a lidé se převlékali do strašidelných masek, aby se chránili proti duchům, nebo naopak se je takto snažili naklonit. Keltové věřili, že této noci mohou duchové pomáhat přátelům nebo naopak škodit nepřátelům. Ohně měly také svítit duchům zemřelých na cestě po světě. Za úsvitu 1. listopadu, odvedl bůh mrtvých Samhain duše zemřelých zpátky do říše duchů.

Ludka Hrabáková⁸² uvádí, že Keltové dělili rok na zimní a letní období. Letní období začínalo nocí z 30. dubna na 1. května a zimní období začínalo v den odpovídající našemu 1. listopadu a zároveň v tento den začínal nový rok. Slavnost, která probíhala v předvečer tohoto dne se nazývá Samhain a byla to oslava poslední noci ve starém roce. Na kopcích se zapalovaly velké hranice, aby zastrašily zlé duchy, protože Keltové věřili, že právě v tuto noc navštěvují duše zemřelých opět své domovy a vzduchem létají čarodějnice, víly a skřítkové. Oslavy spojené s tímto svátkem nebyly nijak pochmurné, naopak byly provázeny bujarou zábavou. V této noci se také prováděly kouzla a čáry, které ovlivňují osud jedince a vedou k naklonění si nečistých sil.

V téže knize autorka také uvádí, že lidé v duchu keltských tradic věřili, že se o tomto svátku vracejí domů duše zemřelých a vyhledávají pomoc příbuzných. Symbolem Halloweenu se staly lucerny zhotovené z vydlabaných řep, do kterých vyřezávaly podoby obličejů. Lidé se převlékali do starých hadrů a maskovali se, aby byli ochráněni před zlými duchy.⁸³

Pavel Toufar⁸⁴ uvádí, že v této noci podle víry starých Keltů měly být vysvobozeny všechny lidské duše, které až do této doby byly ve zvířecích tělech, výjimku byly černé kočky, ve kterých prý byly zaklety čarodějnice a nedobří skřítki, ale také sýčci, ve kterých byly zlé duchové, které požírají duše umírajících. Tento svátek měl svoji patronku Cailleach. Keltové byli přesvědčeni, že v této noci přichází na zem duše zemřelých, aby si našli tělesnou schránku pro přebývání na další rok. Keltové se proto oblékaly do zvířecích kůží, aby tak zmátly duše zemřelých, v domech nechávali vyhasnout oheň, protože neútulný a studený příbytek měl duše zemřelých odradit. Na nejbližším kopci druidové (keltští kněží) oslavovali

⁸² Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 22

⁸³ Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 23

⁸⁴ Toufar, P. Český rok na vsi a ve městě: září - prosinec, 2004, str. 51

příchod nového roku, zapalovali ohně a často spalovali různé figuríny, představující zlo uplynulého roku a také nechyběly oběti bohu.

Trochu jiné informace uvádí ve své knize Valburga Vavřínová⁸⁵. „O Samhainu si božstva předávala vládu nad světem. Keltové věřili, že o sváteční noci se otvírá podzemní říše mrtvých a mezi živé přichází vládce podsvětí Anwinn v doprovodu duší zemřelých a démonů. Protože Anwinn se živil krví živých, snažili se ho lidé zmást nejrůznějšími maskami a převleky.“

V téže knize se také dočítáme, že se keltové snažili o *Samhainu* zůstat inkognito, převlékali se do starých oblečení nebo cárů a neoslovovali se jménem, aby zůstali před demony inkognito, protože věřili, že pokud se démoni dozví pravé jméno smrtelníka, mohou ho ovládnout a připravit ho o tělo i duši.⁸⁶

Dále se zde dočítáme, že oslava *Samhainu* začínala po setmění a oheň, který se zapaloval symbolizoval obrození přírody a znovustvoření světa. Od tohoto ohně se zapalovaly lucerny, které měly magickou moc ochraňovat příbytky a také svítily na cestu duším zemřelých, které přišly oslavit svátek společně s živými.⁸⁷

Anglický název Halloween vznikl zkrácením *All-Hallows-eve*, které znamená „Předvečer Všech svatých“, nebo také z názvu *Holy Evening*.

Svátek se dříve slavil především v anglicky mluvících zemích, jako například v USA, Kanadě, Velké Británii, Irsku, Novém Zélandu, Austrálii,...V těchto zemích se Halloween slaví především tím, že se děti převlečou do strašidelných masek duchů, kostlivců a dalších a chodí takto koledovat do domů a dostávají sladkosti.

V současné době se tento svátek rozšiřuje čím dál více i do ostatních zemí. Tradičními znaky těchto oslav Halloweenu jsou vyřezávané dýně se svíčkou uvnitř, kočky, čarodějnice, duchové, kostlivci,...Typické barvy jsou černá a oranžová (podle dýně). Při tomto pohanském svátku jde především o zábavu a také se na tom velmi dobře vydělává. Lidé rádi vytvářejí strašidelnou atmosféru a převlékají se do děsivých kostýmů. S původní keltskou slavností už nemá tento pohanský svátek moc společného.

⁸⁵ Vavřínová, V. Abeceda Dušiček a Halloweenu, 2011, str. 4

⁸⁶ Vavřínová, V. Abeceda Dušiček a Halloweenu, 2011, str. 24

⁸⁷ Vavřínová, V. Abeceda Dušiček a Halloweenu, 2011, str. 30

Symbolem keltského svátku bylo také vydlabávání řepy, ze kterých vznikaly lucerny s obličejem. V americkém prostředí, do kterého se tento zvyk přenesli přistěhovalci, začali lidé vydlabávat dýně a vyřezávat do podoby obličejů, které se dávaly do oken a před vhodové dveře, aby tyto lucerny chránily před zlými duchy.

3.5 Zvyky a tradice v naší kultuře

V naší kultuře se na památku zesnulých obvykle chodí na hřbitovy, kde jsou pochováni zemřelí příbuzní a přátelé. Před těmito svátky lidé pěkně upravují hroby a nosí na ně věnce, květiny nebo různé sošky a zapalují na hrobech svíčku, jako vzpomínku na zemřelé.

Křesťané se na hřbitovech modlí za odpuštění hříchů duším zemřelých lidí a prosí o věčný život pro zemřelé a také se účastní bohoslužeb.

Podle lidové pověry vystupují v předvečer Dušiček duše zemřelých z očiště, aby si alespoň jednou za rok odpočinuly od strádání a utrpení. S těmito pověrami souvisí také některé tradice a zvyky. Jedním z takových praktik bylo nalévání másla místo oleje do olejových lamp, které pokládali na hrob, aby si duše zemřelých mohly pomazat rány z očiště máslem. Večer pili studené mléko, aby se duše schladily.⁸⁸

Dušičkové pečivo

V některých vesnicích a městech se peklo zvláštní pečivo nazývané *dušičky*. Bylo to pečivo z kynutého těsta, které mělo tvar housek nebo podobu písmene S, a nebo také podobu zkřížených kostí, kterým se říkalo *boží kosti*. Tímto pečivem hospodyně obdarovávaly chudáky a žebráky.⁸⁹

Vydlabávání dýní a řepy

Dalším zvykem u nás bylo vydlabávání dýní a řepy. Strašidelně vydlabané dýně kladli mládenci zvenku za okna, aby postrašily děvčata při večerních přástkách.⁹⁰

Ladislav Janovec⁹¹ uvádí, že také v naší kultuře se chodilo někde na koledu a již v devatenáctém století se vyřezávaly z dýní strašidelné obličejy. Tento zvyk také souvisí s úbytkem světla a tepla na podzim. Dýně a řepa jsou jedny z posledních plodin a věřilo se,

⁸⁸Toufar, P. Český rok na vsi a ve městě: září - prosinec, 2004, str. 55

⁸⁹Toufar, P. Český rok na vsi a ve městě: září - prosinec, 2004, str. 56

⁹⁰Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 208

⁹¹ Janovec, L. Český rok: včera a dnes, 2018, str. 93

že mají v sobě zbytky letního slunce. Tyto řepy a dýně se vydlabávaly a dávala se do nich svíčka. Říkalo se o nich, že jejich pomocí se hledá cesta do Betléma. Tento zvyk vydlabávání dýní se u nás rozšířil až v posledních letech vlivem staré irské legendy o darebákovi Jackovi.

Lampionové průvody

Dále se od Ladislava Janovce⁹² dozvídáme, že ve dvacátém století bylo už u nás zvykem v období památky zemřelých pořádat lampionové průvody, které později komunistická moc využila a přenesla lampionové průvody na oslavy Velké říjnové socialistické revoluce (7. listopadu).

Studené mléko

Také se na stole nechávala dušičková večeře, u které nesmělo chybět právě studené mléko, aby se duše zemřelých mohly schladit a mělo zmírnit utrpení nebohých duší. Dokonce také lidé věřili, že trpícím duším pomohou i živí lidé, když budou pít večer mléko nebo se mlékem postříkají.⁹³

Kromě těchto zvyků se k nám dostávají také zvyky a tradice ze světa, které budeme rozebírat níže. Nejvíce se nyní u nás dodržují zvyky spojené s Halloweenem.

3.6 Zvyky a tradice spojené s Halloweenem

Dnes je tento svátek také velmi populární také u nás v České republice. Dětem se velmi líbí strašidelné převleky a také je baví vyřezávat dýni a tvořit tak strašidelnou lucernu. Bohužel tento svátek pomalu vytlačuje z povědomí Slavnost Všech svatých a také Dušičky, které jsou pro naši kulturu tradiční. Vytrácí se pomalu tvorba věnců na hroby a místo toho se vyřezávají dýně a vymýšlí převleky. Do oken se lepí Halloweenská výzdoba (různí duchové, kočky, čarodějnice,...).

Vydlabávání dýní

Vydlabávání dýní je neznámější a nejrozšířenější symbol Halloweenu, který rozšířili Irové do Ameriky. Lucernu původně dlabali z tuřínu, brambory nebo červené řepy, do lucerny vkládali svíčku nebo kousek žhavého uhlí. Iry v 18. století vyhnal z vlasti do Spojených států hladomor, a proto se Severní Amerika o poslední říjnové noci rozzářila světlem tisíců

⁹² Janovec, L. Český rok: včera a dnes, 2018, str. 93

⁹³ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 206

strašidelných luceren, které pro Iry představovaly duše zemřelých. Tyto lucerny dávali do oken a na verandy, aby vítaly všechny, kdo přijdou uctít památku zemřelých na rituální vzpomínkovou slavnost. Také lucerny chránily živé před úklady zlých sil. Irové ve Spojených státech začali vydlabávat dýně, protože tuřín a brambory byly drahé a záhy se z toho stala móda.⁹⁴

Strašidelné historky

Dalším zvykem spojeným s Halloweenem je povídání nebo čtení strašidelných historek a příběhů. Dříve tyto strašidelné povídky měly posluchače varovat před nebezpečím, ale v dnešní době slouží především k pobavení. Jednou z nejznámějších Halloweenských povídek je Irská povídka o Jackovi.

Koledování v převlecích

Dnes je Halloween hlavně o zábavě dětí a dospělých. Děti chodí koledovat v převlecích a maskách strašidel a duchů po sousedních domech a známých, kde dostávají sladkosti a ovoce. U každého domu děti pronáší říkanku *Trick or treat* (zlomyslnost, nebo odměna), pokud nedostanou nějakou dobrůtku, tak hrozí, že obyvatelům domu provedou nějakou zlomyslnou lotrovinu.⁹⁵

Podle Vavřinové⁹⁶ vznikla Halloweenská veršovaná *Trick or treat* na americké půdě. Chudé děti irských přistěhovalců si v 19. století přilepšovaly chozením na koledu do bohatších domů. Tyto děti lidé však často rádi neviděli a vyháněli je od svých domů. Jak se postupně Irové sžívali s novou vlastí, jejich komunita bohatla a také získávala čím dál větší vliv. Z Halloweenu se postupně stával americký svátek. Dnes chodí ve Spojených státech na Halloweenskou koledu děti ze všech společenských vrstev bez ohledu na rasu nebo náboženské vyznání.

4 Chanuka, Vánoce, Mawlid an-nabí

V této kapitole se budeme věnovat dalším velkým svátkům, a to židovské Chanuce, křesťanským Vánocům a muslimskému svátku Mawlid an-nabí.

⁹⁴ Vavřinová, V. Abeceda Dušiček a Halloweenu, 2011, str. 26

⁹⁵ Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 23

⁹⁶ Vavřinová, V. Abeceda Dušiček a Halloweenu, 2011, str. 49

4.1 Chanuka

Slovo Chanuka znamená zasvěcení, svátek Chanuka je pak vztažen nejen k vlastnímu zasvěcení, ale zejména k jedné konkrétní události. Po útěku modernistů z Chrámu bylo třeba k obnovení chrámové bohoslužby *ner tamid* (věčné lampy), která sloužila k udržování světel menory, což je sedmiramenný svícen. V Chrámu byl nalezen pouze jeden zapečetěný džbánek oleje z doby před ovládnutím Chrámu modernisty. Olej z jednoho džbánu měl vystačit na jeden den, ale stal se zázrak a olej hořel celých osm dní, než byl podle posvátných předpisů připraven dostatek nového oleje.⁹⁷

Na Chanuku si židé připomínají zasvěcení Chrámu. Po dobu osmi dní zapalují každý den jedno světlo na svícnech, kterým se říká *chanukija*. Tyto svícny měly původně osm držáků pro olejové knoty. Někdy bylo těchto držáků devět. V lidové zbožnosti měly symbolizovat osm dnů, kdy hořelo věčné světlo v Chrámu a deváté světlo mělo symbolizovat samotný *ner tamid*.

Lau⁹⁸ ve své knize popisuje dva způsoby zapalování svícnu. Jeden způsob je, že první den zapálí všech osm svící a každý další den se jedna svíce zhasíná, takže je vidět, kolik ještě zbývá dní. Dnes se používá druhý způsob zapalování, kdy se první den zapálí první svíce a pak každý den další svíce, až hoří všech osm svící. Na svícnu je osm svící, které znázorňují zázračné hoření svícnu po dobu osmi dní.

Chanukija se zapaluje ihned po západu slunce a má hořet alespoň půl hodiny po setmění. Chanukija by měla být umístěna tam, kde bude dobře vidět, protože podstatou je ukázat zázrak veřejně. Proto se tato světla nesmí používat za žádným jiným účelem. K zapalování svící se užívá zvláštní svíce nazývaná *šamaš* (sluha). Svíce se zapalují zprava, tedy první večer se zapaluje svíce, která je nejvíce vpravo a při každém zapalování se recitují požehnání. Během následujících sedmi večerů je přidáno každý den jedno světlo směrem doleva. Nově přidaná světla se zapalují jako první, zapalování tedy postupuje zleva doprava.

Každý den Chanuky se čte z Tóry. K Chanuce také patří mnoho zvyků, které dotvářejí atmosféru svátku. Například je zvykem jíst buď bramboráky, nebo koblihy, protože se obojí

⁹⁷ Vokoun, J. I. Židovský svátek Chanuka a křesťané?, 2010, str. 23 - 24

⁹⁸ Lau, J. M. Praktický judaismus, 2012, str. 241

smaží na oleji, a tím se připomíná zázrak s olejem. Děti mají v tyto dny kratší školu a dostávají tzv. chanukové peníze. Také se na tento svátek hrají zvláštní chanukové hry.⁹⁹

Na Chanuku jsou židovské děti obdarovávány stejně jako děti v křesťanské a postkřesťanské společnosti o Vánocích. Stejně jako jsou spojeny s Vánoci různé zvyky, jako pouštění skořápek se svíčkami po vodě či házení střevců, tak v židovském prostředí se točí káčou.¹⁰⁰

Pro osm dní Chanuky je příznačná radostná nálada a velká družnost. Na domácí oslavě se zpívají písně a hrají se hry. Lidé si dávají dárky a nejvíce jich dostávají děti. K připomínce zázraku s olejem se podává olejové pečivo.¹⁰¹

4.2 Vánoce

Vánoce jsou pro křesťany druhým nejdůležitějším svátkem, hned po Velikonocích. Vánoce jsou oslavou narození Ježíše Krista. V římskokatolické církvi se Vánoce slaví v předvečer slavnosti Narození Páně, tedy 24. prosince. Oslavy Vánoc končí svátkem Křtu Páně, který se slaví první neděli po 6. lednu.

Vánocím předchází Advent, který začíná čtyři neděle před Slavností narození Páně. Advent je tedy pohyblivý, každý rok začíná jiným datem, ale vždy v neděli. Toto období je přípravou na slavení narození Ježíše Krista.

„Tradice českých Vánoc mají své počátky v době pohanské. Tehdejší lidé se živili především zemědělstvím, a proto byli velmi těsně spjatí s přírodou. Koloběh v přírodě souvisí se slunečním cyklem. Slunce bylo symbolem životodárné síly, není tedy divu, že se ke Slunci upíraly modlitby, magické praktiky, obřady a zvyky. Se sluneční aktivitou souvisely tři významné proměny v přírodě a Slované s nimi spojovali své oslavy. První oslavou byl svátek Vesny neboli jara a s ním probuzení slunce, druhým svátkem byl čas růstu úrody, kdy slunce bylo v plné síle. A třetí významná slavnost byla v zimě, slunce v tuto dobu pozbylo svou sílu, ale lidé věřili v jeho *znovuzrození*.“¹⁰²

⁹⁹ Lau, J. M. Praktický judaismus, 2012, str. 243

¹⁰⁰ Vokoun, J. I. Židovský svátek Chanuka a křesťané?, 2010. str. 27

¹⁰¹ Kírste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 23 – 24

¹⁰² Šotterová, D. Vánoce: původ, zvyky, koledy, hry a náměty, 2004, str. 6

Křesťanský rok začíná první neděli adventní. Adventní doba je období duchovního očekávání, kdy se oslavuje příchod Ježíše na svět, ale také vystoupení Jana Křtitele, který připravil lidi na Ježíšův příchod.¹⁰³

Začátek vánočních svátků se slaví půlnočními bohoslužbami, které patří mezi nejnavštěvovanější bohoslužby v celém roce.

Štědrý den je posledním dnem doby adventní. Štědrý večer se v západní církvi označuje jako vigilie, tedy předvečer slavnosti. Dříve si lidé na Štědrý den odříkali jídlo a pití a jedli až večer, která byla sice bohatá, ale sestavená z postních pokrmů. Tento půst byl chápán jako oběť Bohu a zároveň poděkování za nejcennější dar, který dal lidstvu v podobě svého Syna Ježíše. O tomto dni bývali lidé štedří, především bohatí k chudým, žebrákům se rozdávala almužna, děti a čeled' dostávali dárky a koledníci si odnášeli výslužku.¹⁰⁴

Vánoce začínají až po západu slunce na Štědrý den, což vychází ze skutečnosti, že pro naše předky až do 16. století byl počátkem dne západ slunce předchozího dne. Vánoce jsou ze všech křesťanských svátků nejvíce zobecněny a rozšířeny. Vánoce slaví i ti, kteří mají ke křesťanské víře vlažný vztah, nebo vůbec žádný. Dnes se jeví jako nejdůležitější svátek Vánoc Štědrý den, ale je to pouze předvečer nastávajícího Božího hodů vánočního.¹⁰⁵

4.3 Mawlid an-nabí (Prorokovy narozeniny)

Den narození proroka Muhammada je všeobecně rozšířený svátek. Vznikl patrně pod vlivem křesťanských Vánoc, tedy oslav narození Ježíše Krista. Tento svátek byl oficiálně uznán právními autoritami až na základě konsensu.

Na svátek narození Muhammada se čtou příběhy z jeho života. Připravují se jídla a sladkosti, největší oslavy se konají v mešitách a jejich okolí.¹⁰⁶

Muhammad je považován za posledního proroka a potomka Izmaele, který byl prvorozený syn Abrahama, kterého mu porodila otrokyně Hagar. Židé věří, že jsou potomky Izákovými, tedy syna Abrahama a jeho ženy Sáry, muslimové se považují za děti Izmaela.¹⁰⁷

¹⁰³ Keene, M. Světová náboženství, 2008, str. 114

¹⁰⁴ Vavřínová, V. Malá encyklopedie vánoc, 2002, str. 46 – 47

¹⁰⁵ Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 27

¹⁰⁶ Kopecký, R. a Bahbouh, Ch. Co je dobré vědět o arabském a islámském světě, 2014, str. 200

¹⁰⁷ <https://info.dingir.cz/2019/11/mawlid-rozporuplna-oslava-narozenin/>

Mawlid se slaví průvody, bohatě se zdobí domy a mešity, lidé v těchto dnech kolem svátku darují jídlo a různé potřebné věci na charitu a dětem dávají sladkosti a cukrovinky. Věřící muslimové recitují básně o událostech z Muhammadova života a snaží se odpustit svým nepřátelům. V dřívějších dobách se slavil tento svátek okázaleji, byli velké hostiny a lidé se setkávali a veřejně předávali dary.¹⁰⁸

Tak jako křesťané mají zvyk si na Vánoce dávat dárky, tak muslimové také slaví svátky, kdy si rozdávají dárky. Velký svátek a Malý svátek, jsou svátky rodinnými a děti i dospělí dostávají dárky ráno po probuzení a rodiny se navzájem navštěvují. Malý svátek neboli Svátek snídaně se slaví po ramadánu, tedy po měsíci půstu a slaví se tři až čtyři dny. Velký svátek neboli Svátek oběti berana je největší muslimský svátek a ten den je konec pouti (hadždž). Slaví se čtyři až pět dní.¹⁰⁹

4.4 Zvyky a tradice spojené s Vánocemi

V lidové tradici patřil Štědrý večer k nejvýznamnějším dnům pro magické úkony, kterými se chtěli lidé ochránit před zlými silami, chtěli si zajistit zdraví, osobní a také rodinné štěstí, dobrou úrodu v zahrádkách a na polích a také plodnost dobytka drůbeže. Prastará víra v působení zlých sil v čase nadvlády tmy vstoupila také do křesťanských oslav Vánoc a do zvyků spojených s nimi. Věštěním se lidé pokoušeli nahlédnout do své budoucnosti a čarovnými praktikami ji pozitivně ovlivnit. Postupem času se většina štedrovečerních zvyků zapomněla a zbytky, které se dodržují dodnes, dávno pozbyly své magické síly a staly se zábavou, která zpestřuje Štědrý večer.¹¹⁰

Vavřínová¹¹¹ uvádí několik zvyků, které už vymizeli. Například lidé se na Štědrý den brzy ráno chodili omýt ke studni nebo potoku, aby byli všichni po celý rok zdraví a silní. Peklo se obřadní pečivo ve tvaru domácích zvířat a zavěšovalo se na vrata chléva a jiných zvířecích příbytků.

Nyní se budeme zabývat konkrétními zvyky a tradicemi, které rozdělíme na ty, které mají předkřesťanský původ nebo vychází z lidové tradice a na ty, které vychází z křesťanství.

¹⁰⁸ <https://info.dingir.cz/2019/11/mawlid-rozporuplna-oslava-narozenin/>

¹⁰⁹ Kopecký, R. a Bahbouh, Ch. Co je dobré vědět o arabském a islámském světě, 2014, str. 200

¹¹⁰ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 269

¹¹¹ Vavřínová, V. Malá encyklopedie vánoc, 2002, str. 48

Zvyky a tradice, které mají předkřesťanský původ

Vánoční stromeček

Zdobení stromků má dlouhou historii. Již Keltové zdobili stromy kolem svých obydlí v době slunovratu a nosili si zeleň do svých domovů. Podobně si počínali také slovanské a germánské kmeny. Naši předkové si krášlili domovy zelenými větvemi nebo vrcholky jedlí, zdobili je sušeným ovocem, červenými jablky a perníčky. Ozdobené stromky zavěšovali na strop, někdy špičkou dolů.

Vánoční stromek takový, jak ho známe dnes, byl podle záznamů v kronice poprvé ozdoben roku 1570 v německých Brémách. Cechovní mistři zde ozdobili vysokou jedli se sladkostmi, ovocem a papírovými ozdobami. K takto nazdobenému stromku vzali své děti. Vánoční stromek pronikal do evropských zemí pozvolna a zvykem se stal teprve v 19. století. Katolická církev měla nejprve ke zdobení vánočního stromku výhrady a nahlížela na něj jako na nekřesťanskou tradici. Koncem 18. století tento zvyk přijala a stromky se začaly zdobit i v kostelech spolu s betlémy. Církev přišla i se svým výkladem vánočního stromku, který má symbolizovat rajský strom, ze kterého Eva utrhla jablko poznání. Zavěšená jablka a ozdoby měly připomínat jablko a řetězy hada, který navedl Evu, aby utrhla jablko poznání. Stálá zeleň jehličnanů se vykládá jako symbol věčného života. Světla na stromku znázorňují křesťanský symbol světla a hvězda na špičce stromku zastupuje hvězdu betlémskou.¹¹²

Vavřínová¹¹³ uvádí spojení vánočního stromku s Adamem a Evou, kteří pojedli ze stromu poznání jablko. Na dřevě stromu byl ukřižován, pro spásu a očištění lidstva, Ježíš Kristus jako nový Adam zrozený z nové Evy, Panny Marie.

U nás se první vánoční stromeček objevil v roce 1812. Třicet let poté se poprvé vánoční stromek objevil v prodeji na pražských trzích, ale nebyly laciné, takže si je mohly dovolit jen zámožnější rodiny. Do konce 19. století se tento zvyk rozšířil i na venkov a získal větší popularitu než dosud hlavní symbol Vánoc, jesličky. Vánoční stromek se v domácnostech nechával do Tří králů nebo až do Hromnic.¹¹⁴

¹¹² Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, 265

¹¹³ Vavřínová, V. Malá encyklopedie vánoc, 2002, str. 48

¹¹⁴ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 265

Štědrovečerní večeře a ryba

Symbol ryby se objevoval již v pravěkých kulturách, v některých se vztahoval ke smrti a v jiných naopak k životu. V antické mytologii patřila ryba k atributům boha moře Poseidona (Neptuna). Keltové používaly symbol ryby jako symbol moudrosti a Král rybář jako symbol života.

V křesťanství se symbol ryby začlenil kvůli řeckému označení ryby ichthys, které křesťané vykládají jako zkratku řeckých slov *Iésus Christos Théu Hyios Sótér*, což v překladu znamená Ježíš Kristus Boží Syn Spasitel. Od toho se pak odvodila symbolika ryby pro Ježíše a také pro celé křesťanství.¹¹⁵

Štědrovečerní večeře je bohatá. K tradičním pokrmům patří houbový kuba, ovoce, pučálka (naklíčený hrách a pšenice), v bohatších vrstvách se objevovalo rozmanitější jídlo. Půst zakazuje maso, ale nezakazuje ryby, proto se od 16. století, kdy bylo rozšířené rybníkářství, objevuje při Štědrovečerní večeři více ryb. Od poloviny 19. století se stává ryba běžnou součástí štědrovečerní večeře. Nejčastějším druhem podávané ryby je smažený kapr, ale dnes se lidé obrací více k jiným druhům ryb, například lososu. Novodobější tradiční polévka podávaná na Štědrý den je rybí polévka. Při štědrovečerní večeři se nevstávalo od stolu ze dvou důvodů, jedním vysvětlením bylo, že by to rodině mohlo přinést smůlu nebo smrt člena rodiny, druhý důvod je, aby slepice nezanášely vejce. Zbytky z večeře se rozdělily zvířatům, nebo se spálily v ohni, případně se daly k ovocným stromům, aby nesly hodně ovoce, zde se jedná o předkřesťanský zvyk poděkování bůžkům ohně, stromům i zvířatům. Lidé věřili, že v tento den do narození Krista blízký svět nečistých sil a skutečného světa a že lidé mohou být ovládnuti zlem, zároveň věřili, že mohou využít magii, která jim prozradí budoucnost.¹¹⁶

Hrabáková¹¹⁷ uvádí: „Právě s obdarováním dobytka a stromů může být spojena tradice štědrovečerní nadílky: obdarovány byly především děti, ale i čeleď dostávala od hospodáře výslužku. Rozvinutí starší tradice vánoční nadílky ovšem kupodivu souvisí s reformací, neboť otcové reformace neuznávali křesťanské světce. V zemích, v nichž zvítězila reformace, se tedy přestaly slavit svátky křesťanských svatých a zvyk mikulášské nadílky byl přesunut až na dobu Vánoc. Proto obrazně „naděloval“ Ježíšek (v řadě zemí naděluje

¹¹⁵ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 266

¹¹⁶ Janovec, L. Český rok: včera a dnes, 2018, str. 119 - 121

¹¹⁷ Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 28

ovšem Santa Claus, což je zkrácená forma jména Nicolaus = Mikuláš). V našem kulturním prostředí, v němž se střetly katolické a reformační tendence, se k radosti dětí udržela nadílka obojího, přičemž vánoční nadílka se u nás odehrává v předvečer Božího hodů, zatímco ve většině evropských zemí se naděluje až ráno na první svátek vánoční (25. 12.).“

Tato tradice bývá také obvykle spojována s mudrci z Východu, kteří přinesli novorozenému Ježíškovi dary – zlato, kadidlo a myrhu.¹¹⁸

Házení boty

Dívky za sebe házely botu, aby zjistily, jestli se v následujícím roce vdají. Pokud špička boty směřovala ke dveřím, znamenalo to, že se dívka do roka vdá.

Rybí šupina

Pod talíř při štědrovečerní večeři se dává rybí šupina, nejčastěji z kapra, kterou má majitel nosit při sobě, aby měl stále hodně peněz.

Jmelí

Lidová víra přisuzovala jmelí magickou moc a v mnoha zemích se stalo jmelí jedním ze symbolů Vánoc. Zvyk zavěšování jmelí o Vánocích k nám přišel zhruba před sto lety z Anglie. Říká se, že jmelí přináší do domu štěstí, obzvláště pokud je darované. Čím je na jmelí více kuliček, tím více štěstí přinese, zvláště pokud se zavěsí nad stůl na Štědrý den za úsvitu. Pod zavěšeným jmelím smí muž políbit ženu.¹¹⁹

V ochranou sílu jmelí věřili lidé už dávno před tím, než se začaly slavit Vánoce. Ve starověku bylo jmelí pro Řeky a Římany symbolem života a ochrana před zlými silami. Pro Kelty bylo jmelí posvátné a o zimním slunovratu si jím zdobili svá obydlí. Slované říkali, že jmelí je metla duchů. Jmelí se také používalo k léčení.¹²⁰

Jablko

V české lidové tradici si jablko ponechalo svůj význam symbolu života a plodnosti, štěstí, zdraví, svěžesti a půvabu. Jablka patřila do mikulášské nadílky, do výslužky koledníků a také na štědrovečerní stůl a na vánoční stromek.¹²¹

¹¹⁸ Pastýřková, J. Vánoce: historie, zvyky, tradice, 2018, str. 32

¹¹⁹ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str., 267

¹²⁰ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 267 - 268

¹²¹ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 268

Po štědrovečerní večeři se přepůlí jablko nožem a obě poloviny se všem ukážou a záleží na tom, jaký tvar má vnitřní část s jádrem. Pokud jádřerka po rozkrojení tvořř krásnou, pravidelnou hvězdičku, sejdou se všichni za rok ve zdraví. Pokud tvořř jádřerka tvar křřže (hvězdička je čtyřcípá), pak se to vykládá jako nemoc nebo úmrtřř pro někoho z přítomných.

122

Zlaté prasátko

Na Štědrý den někteřř lidé držř půst až do večera a dávají si pouze chudý oběd. Řřká se, že kdo vydržř celý den nejřst, uvidř zlaté prasátko. Tato pověra pocházř z předkřesťanské doby a zlaté prasátko symbolizuje slunce, které je v prosinci velice slabé a často schované za mraky.¹²³

Zvyky, které se dochovaly v mnohých rodinách dodnes, jsou litř olova a pouštěnitř svřčky v lodičkách z ořechové skořápky.

Pouštěnitř lodiček

Do skořápek od vlašských ořechů se nakapaným voskem přilepř malá svřčka a lodičky se pouštějí v lavoru s vodou. Lodičky se nechají plout po vodě. Majitel lodičky, která vydržř svřtit nejděle a nepotopř se, čeká dlouhý a šťastný život. Pokud se lodička držř při kraji nádoby, jeřř majitel bude celý rok trávit doma, naopak jestliže lodička pluje ke středu nádoby, vydá se do světa.¹²⁴

Zvyky a tradice, které vycházějí z křesťanstvř

Betlém

Betlém je malá judská vesnice ležřící od nepaměti necelých dvanáct kilometrů od města Jeruzaléma. V Betlémě se narodil Ježřš Kristus, proto se o vánočních svřtcích stává toto místo nejdůležitějšřm poutním místem pro křesťany.

Na připomřnku této velké události se v kostelech a také v domácnostech stavřř na Vánoce betlěmy, znázorňující scěnu narození Ježřše a lidí, kteří se mu přišli poklonit, tedy pastýřř,

¹²² Pastýřřiková, J. Vánoce: historie, zvyky, tradice, 2018, str.30

¹²³ Janovec, L. Český rok: včera a dnes, 2018, str. 118

¹²⁴ Pastýřřiková, J. Vánoce: historie, zvyky, tradice, 2018, str. 31

mudrci a další lidé. V betléměch také nechybí zvířata osel a vůl, kteří ve chlévě zahřívají svým dechem narozeného Ježíška.¹²⁵

Tradice stavění jeslí je připisována sv. Františku z Assisi, který chtěl připomenout lidskost Ježíše Krista a chtěl zpřítomnit situaci jeho narození reálným zobrazením této scény nedaleko Assisi. Do jeskyně v roce 1233 přivedl oslíka a volka a zrekonstruoval betlémskou scénu narození Ježíše. Během 13. století se tento zvyk rozšířil i do křesťanských kostelů a s tím začala dramaturgie narození Ježíše žáky chrámových škol. Nakonec se tato dramaturgie, díky studentskému živlu stávala rozpustilá, proto byla z kostelů postupně vykázaná na veřejná prostranství. Žáci pak tyto scény předváděli dům od domu a doufali v odměnu a výslužku, což vedlo k postupnému zkracování a zjednodušování scén. Žáci tyto zkrácené scény často zpívali a tímto způsobem vznikla řada vánočních koled.¹²⁶

Z církevního prostředí se jesličky rozšířily i do šlechtických a měšťanských domácností a postupně pronikly také do lidového prostředí. V lidových betléměch se začaly objevovat kromě biblických postav také postavy venkovanů, řemeslníků, pastýřů nebo ponocných. Na přelomu 18. a 19. století se u nás rozvinula tradice lidových betlémů zhotovovaných z různých materiálů jako ze dřeva, papíru, plechu, keramiky, skla, perníků, sádry a apod.¹²⁷

Koledy

K Vánocům neodmyslitelně patří speciální písně, které se nazývají koledy. Jedná se o náboženské písně zpívané v kostele, které oslavují narození Ježíše Krista. Historie vánočních koled sahá až do 13. století, kdy v Itálii jedny z prvních koled napsal svatý František z Assisi.¹²⁸

Vzájemné obdarování se

Dárky darované na Štědrý večer připomínají, že správný křesťan má být štedrý a ne lakomý. Obvykle se dárky rozdávají v rodinách po večeri. Darování dárku v rodině u rozsvíceného vánočního stromu se staly nedílnou součástí Vánoc až v 19. století, kdy i v nejchudších rodinách se snažily obdarovat děti alespoň červeným jablíčkem nebo hrstí ořechů. Vánoční dárky nosí dětem Ježíšek. V dřívějších dobách dostávalo dárky služebnictvo a domácí chasa v podobě ošacení, jídla a malých finančních částek jako přilepšení k celoroční mzdě. Dárky

¹²⁵ Janovec, L. Český rok: včera a dnes, 2018, str. 112

¹²⁶ Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 28

¹²⁷ Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 28

¹²⁸ Janovec, L. Český rok: včera a dnes, 2018, str. 121

se také dávaly potřebným, tedy tulákům a žebrákům bez domova, kteří o Vánocích přicházeli do bohatších domácností blahopřát k narození Ježíše Krista.¹²⁹

Vánočka

Vánočka je nejstarším českým obřadním pečivem. Už za vlády Václava IV. se v Břevnovském klášteře pekly v předvečer narození Ježíše Krista pekly „velké bílé chleby“ a dovolovalo se čeledi, aby sobě i chudým krájeli vánočky po libosti. Vánočka se tak stala nejoblíbenějším vánočním dárkem.¹³⁰

Betlémské světlo

Betlémské světlo patří mezi novodobé vánoční tradice. Světlo se zapaluje v Betlémě a poté se převáží do Vídně a z Vídně se rozváží do celého světa. Do České republiky přiváží betlémské světlo skauti z Brna, kteří třetí neděli adventní přebírají betlémské světlo od vídeňských skautů. Poté je betlémské světlo přijato v brněnské katedrále svatého Petra a Pavla a poté se rozváží do celé republiky. Lidé si na Štědrý den mohou toto světlo donést domů.

5 Pesach, Velikonoce, Ramadán

V této kapitole se budeme zabývat posledními svátky této práce, a to židovským Pesachem, křesťanskými Velikonocemi a muslimským Ramadánem.

5.1 Pesach

Slovo Pesach pochází z hebrejského výrazu *pasoach*, což znamená přeskochit. Pesach tedy připomíná vyjití z Egypta. V Tóře se o této události říká, že k ní došlo v jarních měsících, proto se také tento svátek nazývá „svátek jara“. Aby Pesach vždy připadl na jaro, přidává se ke dvanácti lunárním měsícům třináctý měsíc, a to sedmkrát za devatenáct let. Stejně jako jaro znamená obnovu života rostlin, symbolizuje také jarní vzpomínka na vyjití Izraele z Egypta možnost duchovní obnovy. Pesachu se také říká *čas našeho osvobození*.¹³¹

¹²⁹ Vavřínová, V. Malá encyklopedie vánoc, 2002, str. 59 - 60

¹³⁰ Šulc, P. a Krček, J. Vánoce: tradiční zvyky a koledy, 2010, str. 37

¹³¹ Stern, M. Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 165

Šabatu předcházejícímu Pesach se říká Velký šabat, protože se připomíná velký zázrak, který se stal před odchodem z Egypta. Děti Izraele poslušně obětovaly beránka, podle Božího příkazu, jako pesachovou oběť a neohlížely se na Egyptany, kteří berana uctívali jako boha.¹³²

Divecký¹³³ uvádí čtyři názvy pro Pesach, které odrážejí čtyři různé aspekty. Prvním názvem je *Chag hapesach*, což znamená svátek překročení a souvisí s poslední z deseti egyptských ran. Druhý název je *Chag hamacot* neboli svátek macesů, tedy nekynutého chleba a symbolizuje východ z Egypta. Třetí název je *Chag hacherut* neboli svátek svobod, tedy osvobození z egyptského otroctví. Poslední čtvrtý název zní *Chag haaviv* neboli svátek jara, který nese hospodářský charakter svátku.

Východ z Egypta a darování Tóry představuje dva rozhodující momenty, které dodnes formují chápání židovství. *Maca*, nekynutý chléb, se stal symbolem svátku Pesach. Sedm dní v Izraeli a mimo Izrael osm dní se jí pouze nekynuté potraviny. Macesy připomínají východ z Egypta ke kterému došlo v takovém spěchu, že nebyl čas nechat vykynout těsto. Tento rychlý odchod z Egypta ukazuje hlubokou víru vycházejících Izraelitů. Maces také symbolizuje prostotu a pokoru, tedy opak „přetvářky“ a „nafoukanosti“ kynutého těsta.¹³⁴

Den před Pesachem se všichni prvorození muži postí na připomenutí zázraku přežití židovských prvorozenců, když Bůh v noci před vyjitím Židů z Egypta nechal usmrtit egyptské prvorozené.¹³⁵

První dva dny Pesachu (v Izraeli první den) se pořádají slavnostní večeře, které jsou označovány jako sederové večeře, protože slovo seder znamená v hebrejštině řád a tato večeře má svůj po staletí ustálený průběh. Scénář večera je v tradiční formě sepsán v knize Hagada (Vyprávění). Hlavním smyslem sederu je vyprávět dětem, a nejen jim, o událostech východu z Egypta, připomenout si tyto události dávné historie a poučit se z nich pro současnost. Následuje požehnání svátečního dne nad pohárem vína. Začíná se číst text Hagady. Nejmladší účastník u stolu klade otci předepsané otázky a tím se postupně odkrývá příběh o zotročení a osvobození Izraelitů, příběh o egyptských ranách, o oběti pesachového

¹³² Stern, M. Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 166

¹³³ Divecký, J. Židovské svátky, 2021, str. 16

¹³⁴ Divecký, J. Židovské svátky, 2021, str. 17

¹³⁵ Stern, M. Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 169

beránka, o přeskočení židovských domů v Egyptě a o záchraně izraelských prvorozených, o průchodu Rákosovým mořem a o darování Tóry.¹³⁶

Sederová večeře má čtrnáct částí. Kadeš (posvěcení) – požehnání svátečního dne nad pohárem vína, nalévá se první pohár. Urchac (mytí rukou) – ruce se umývají v připravené nádobě, probíhá bez požehnání. Karpas (zelenina) – kořenová zelenina (připomíná zotročení a práci s hlínou), například celer, se namočí ve slané vodě (představuje slzy, ale také rozdělené rákosové moře) a poté se sní. Jachac (rozdělení) – rozlomí se prostřední maces a jedna půlka se schová na závěr večeře. Magid (vyprávění) – v této části probíhá čtení vlastního příběhu Hagady. Rachca (mytí rukou) – umývání rukou v připravené nádobě, které probíhá s požehnáním. Moci (požehnání před jídlem) – nad dvěma celými macesy se pronese příslušné požehnání. Maca (maces) – v této části se sní první maces. Maror (hořké byliny) – jí se hořké byliny na připomínku těžkého otroctví. Korech (sendvič) – do macesu se vloží hořké byliny a sladký charoset (sladká hmota z jablek, oříšků, datlí, skořice a červeného vína). Šulchan orech (hostina) – v této části se jí sváteční jídlo, začíná se vařeným vajíčkem (tradiční smuteční jídlo, které připomíná zničený Chrám, ale také symbolizuje židovský národ svou vlastností – čím déle se vaří, tím se stává tvrdší, tak jako nesnáze doby posilují židovské uvědomění), neměla by chybět polévka s macesovými knedlíčky. Cafun (zákusek) – sní se schovaná půlka rozlomeného macesu. Barech (požehnání po jídle) – v této části probíhá požehnání po jídle se vsuvkami pro sváteční den. Halel-nirca (závěr) – na závěr se modlí závěrečné modlitby a zpívají se písně.¹³⁷

Stern¹³⁸ uvádí patnáct bodů sederu. 1. Kadeš (kiduš – posvěcení svátku nad vínem). 2. Ur'chac („a umyj se“) Ruce si umyje jen muž, předsedající sederu. Tento rituál má upoutat pozornost dětí, 3. Karpas (celer). 4. Jachac („půlení“). 5. Magid – vyprávění hagady. 6. Rochca – mytí – všichni účastníci si umyjí ruce před jídlem a poté pronesou příslušné požehnání. 7. Moci – požehnání nad chlebem. 8. Maca – macesy. 9. Maror – hořké byliny. 10. Korech – „společně“ – Společné jezení macesu s marorem (hořké byliny). 11. Šulchan orech – prostřený stůl, jídlo. 12. Cafun – uschovaný – muž předsedající sederu hledá schovanou půlku macesu, který dostane od dětí za slib nějakého většího dárku. 13. Barech – požehnání. 14. Halel – chvalozpěv. 15. Nirca – souhlas – na konec sederu se odříkává

¹³⁶ Divecký, J. Židovské svátky, 2021, str. 18

¹³⁷ Divecký, J. Židovské svátky, 2021, str. 18 - 21

¹³⁸ Stern, M. Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 172 – 182

modlitba za jeho přijetí, jako kdyby se slavil s pesachovou obětí (obětování beránka) přinášenou na oltáři Chrámu.

Během sederu sní každý u stolu tři macesy na připomínku tří praotců Abraháma, Izáka a Jákoba. Každý z těchto macesů také představuje jednu ze tří částí židovského národa, tedy Koheny, Levity a Izraelity. Prostřední maces, který se rozlamuje, představuje chudého člověka, který se často smíří i s poloviční porcí jídla. Druhým důvodem půlení macesu je, že děti, kterým je především pesachový příběh určen, se snaží odloženou půlku macesu „ukrást“ otcí a po hostině přimět rodiče k vypsání odměny nalezcí „ztraceného macesu“. Tento zvyk udržuje děti čilé a soustředěné i v pozdních hodinách.¹³⁹

Sedmý den Pesachu je posledním svátečním dnem v Izraeli, ale v diaspoře následuje ještě osmý den. O tomto svátku je zakázána jakákoliv práce s výjimkou vaření pro ten den. V Izraeli se v tento den odříkává modlitba Jizkor (modlitba za zemřelé), v diaspoře se tak děje osmý den. Sedmý den Pesachu došlo k zázraku rozestoupení vody, tato událost byla vyvrcholením všech událostí a zázraků souvisejících s vyjitím z Egypta. Tento den se také čte z Tóry o vyjití z Egypta a o přechodu přes rozdělené moře.¹⁴⁰

Pesach končí v okamžiku, kdy se v poslední den oslav objeví na nebi první tři hvězdy. Odříká se každodenní večerní modlitba. Poté se začíná umývat pesachové nádobí, aby se mohlo uklidit. Potom se přinese nádobí, které se užívá během celého roku.¹⁴¹

Pro lepší pochopení oslav Pesachu uvádí Stern¹⁴² události prvního Pesachu, tedy události vyjití z Egypta. Na šabat 10. nisanu si vzali Židé beránky k pesachové oběti. V noci ze 14. na 15. nisan zabil anděl smrti nežidovské prvorozené v Egyptě. 15. nisanu (ve čtvrtek), vytáhly ráno Židé z Egypta. 16. nisanu (v pátek) odešli Židé ze Sukótu a utábořili se v Etamu, na konci pouště. 17. nisanu netáhli dál, protože byl šabat. 18. nisanu (v neděli) se vydali na cestu. 19. nisanu (v pondělí) egyptští strážci sdělili faraónovi, že Židé uprchli. 20. nisanu (v úterý) začali Egyptané pronásledovat Židy a před mořem je dostihli. 21. nisanu (ve středu), sedmý den Pesachu, vztáhl Mojžíš v noci ruku nad moře a Bůh způsobil silný vítr a vody se rozestoupily, takže židovský národ mohl projít suchou nohou. Egyptané, kteří pronásledovali židy, se utopili. Kromě faraóna nikdo nepřežil.

¹³⁹ Divecký, J. Židovské svátky, 2021, str. 20

¹⁴⁰ Stern, M. Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 188

¹⁴¹ Stern, M. Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 189

¹⁴² Stern, M. Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění, 2002, str. 188 - 189

5.2 Velikonoce

Jarní slavnosti, které oslavovali příchod jara a procitnutí přírody ze zimního spánku mají velmi starou tradici ještě z předkřesťanské doby. Těchto oslav si můžeme všimnout u pohanských Slovanů a Germánů. Křesťanství vtisklo velikonočním svátkům v Evropě náboženský charakter.¹⁴³

Velikonoce jsou nejdůležitějším svátkem pro křesťany a zároveň to jsou nejznámější pohyblivé svátky. Usnesení Nicejského koncilu v roce 325 se slavení Velikonoc ustálilo na první neděli po prvním jarním úplňku. Jestliže připadá první jarní úplňk na neděli, pak se Velikonoce slaví následující neděli. Velikonoce mohou být tedy slaveny nejdříve 22. března a nejpozději 25. dubna.

Velikonocím předchází čtyřicetidenní období, kterému se říká postní doba a představuje dobu, kdy byl Ježíš na poušti pokoušen. Postní doba začíná popeleční středou. Během postní doby se křesťané snaží si odříkat věci, které nejsou pro život nezbytné. Postit se neznamená odříkat si jen maso, ale také věci, které mají lidé rádi a věnovat více času modlitbě a rozjímání. Během postní doby jsou dva dny přísného postu a to popeleční středa a Velký pátek. V tyto dny mají křesťané jíst střídavě a zdržovat se masa. Richter uvádí, že během postní doby se mají křesťané připravovat na Velikonoce a usilovat o obrácení srdce a usilovat o účinnou lásku k bližním.¹⁴⁴

V průběhu třetího století se utváří doba přípravy na vlastní dobu velikonoční. Přípravné období se oficiálně nazývá velikonoční kající doba, ale u nás se jí říká postní doba a je zaměřena na křest a pokání. Velmi brzy se tato příprava rozšířila na čtyřicet dní, protože stejnou dobu se Ježíš postil na poušti, čtyřicet let strávil Boží lid na poušti, čtyřicet dní prodléval Mojžíš na hoře Sinaj, čtyřicet dní vyzývá Goliáš Izraelity k zápasu, za stejnou dobu dojde Eliáš o chlebu a o vodě k Boží hoře Horebu a také stejnou dobu káže Jonáš obyvatelům Ninive pokání. Církev nechtěla započítávat neděli do postních dní, proto se postní doba prodloužila o čtyři dny před první postní nedělí, takže postní doba začíná na Popeleční středě a trvá do slavnostní večere Páně na Zelený čtvrtek.¹⁴⁵

¹⁴³ Hrabáková, L. Tradice v naší a evropské kultuře, 2014, str. 11

¹⁴⁴ Richter, K. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie, 1996, str. 154

¹⁴⁵ Richter, K. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie, 1996, str. 150

Na popeleční středu při bohoslužbě dělá kněz věřícím na čele popelem křížek, takzvaný popelec a při tomto úkonu říká slova „Prach jsi a v prach se obrátíš“ nebo „Čiňte pokání a věřte evangeliu“ na znamení pomíjivosti pozemského života člověka i jeho pokory. Popel k tomuto obřadu se získává ze spálených kočiček požehnaných na Květnou neděli v minulém roce.¹⁴⁶

Začátek velikonočního týdne tvoří Květná neděle, kdy si křesťané připomínají Ježíšův vjezd na oslátku do města Jeruzaléma. O čtyři dny později se slaví Zelený čtvrtek, kdy se připomíná Ježíšova Poslední večeře s učedníky. Na Velký pátek se připomíná ukřižování Ježíše Krista.

Richter¹⁴⁷ uvádí, že šestou nedělí postní, která nese název Květná neděle, začíná Svatý týden, někdy také označovaný jako pašijový týden. Jeho oslava vyžaduje odpovídající slavnostní vstup, v němž se symbolicky naznačí, že křesťané následují Ježíše na cestě jeho utrpení a účastní se jeho kříže, aby dostali také podíl na jeho vzkříšení a na jeho životě.

Na květnou neděli se při liturgii čtou pašije, to je evangelijní vyprávění o utrpení a smrti Ježíše Krista.

„Vrcholem a středem křesťanské liturgie je slavnost „tří velikonočních dnů utrpení, smrti a zmrtvýchvstání Páně“, jež začínají večerní eucharistickou bohoslužbou na Zelený čtvrtek a končí nešporami o velikonoční neděli. Augustin mluví o „svatém triduu Ukřižovaného, Pohřbeného a Vzkříšeného“. Takže Zelený čtvrtek a Velký pátek nejsou přípravou na Velikonoce, nýbrž součástí jediného velkého svátku Velikonoc.“¹⁴⁸

Na Zelený čtvrtek si křesťané připomínají Poslední večeři, při které Ježíš ustanovil obřad přijímání chleba a vína na znamení svého těla a krve. Při této večeři také Ježíš označil Jidáše, jednoho z učedníků, za zrádce. Po večeři Ježíš s několika učedníky odešel do Getsemanské zahrady, aby se modlil. Za svítání za ním přišel Jidáš s vojáky, aby označil Ježíše (polibkem na tvář), a tak ho vydal.¹⁴⁹

K nejstarším obřadům na Zelený čtvrtek patří svěcení olejů (křížma), které se používají při udílení některých svátostí.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 26

¹⁴⁷ Richter, K. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie, 1996, str. 153 - 154

¹⁴⁸ Richter, K. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie, 1995, str. 155

¹⁴⁹ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 30

¹⁵⁰ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010 str. 30

Na Zelený čtvrtek se při mši po závěrečné modlitbě přenesou do svatostánku na vedlejším oltáři nebo v postranní kapli svaté dary předem posvěcené pro Velký pátek a odstraní se z oltáře plátina a svícny. Při této liturgii je stále zachovávaný zvyk nechat při Gloria rozeznít zvony, které potom umlknou až do Gloria velikonoční vigilie.¹⁵¹

V pátek ráno přivedli římsí vojáci Ježíše Nazaretského před Piláta, aby nad ním vykonal soud. Nejvyšší představitelé židovské obce se obávali Ježíšova učení a žádali po Pilátovi, aby ho odsoudil na smrt. Pilát neměl Ježíše z čeho obvinít, ale nechtěl se dostat s židovskými předáky do konfliktu, a tak nechal rozhodnout shromážděný dav, který rozhodl o smrti Ježíše. Ježíš byl ukřižován v poledne na hoře Golgota (Lebka). Večer jeho tělo přátelé sundali z kříže a uložili do skalního hrobu.¹⁵²

Věřící si připomínají Ježíšovu cestu na Golgotu (Kalvárii), říká se jí křížová cesta a připomíná se při ní Ježíšovo utrpení. Křížová cesta má čtrnáct zastavení. Křížové cesty bývají vyobrazené v kostelích, ale také v osamělých kapličkách nebo na božích mukách.¹⁵³

Na Velký pátek církev podle prastaré tradice neslaví eucharistii, ale jen liturgickou památku, která se skládá ze tří částí, a to bohoslužby slova, uctívání kříže a přijímání. Na Velký pátek se předčítají pašije podle Jana.¹⁵⁴

Bílá sobota či Velká sobota je dnem spočinutí Ježíše Krista v hrobě a postu věřících na znamení zármutku. Obnovená liturgie velikonoční noci se skládá ze slavnosti světla (slavnosti velikonoční svíce), bohoslužby slova, křestní bohoslužby a slavení eucharistie. Slavnost světla začíná žehnáním ohně a zapálením velikonoční svíce jakožto světla Kristova a přenesením tohoto světla do kostela, kde si potom lidé od velikonoční svíce, neboli paškálu, zapálí svíčky a kostel se rozjasní svíčkami věřících. Po velikonočním chvalo zpěvu se předčítá devět biblických čtení a poslední dvě jsou z Nového zákona (je možné omezit starozákonní čtení pouze na dvě, ale nesmí se vynechat čtení o přechodu Rudým mořem – Ex 14,15 – 15,1). Po každém čtení následuje žalm a modlitba. Po posledním čtení zanotuje kněz Gloria a rozezvoní se zvony a poprvé se opět zpívá Aleluja. Velikonoční vigilie byla odedávna vyhledávaným termínem křtů, i dnes by se při této slavnostní vigilii pokud možno mělo křtít, ideálně na závěr katechumenátu. Při této liturgii se také žehná křestní voda, do které se symbolicky ponořuje velikonoční svíce. Dále se věřící zříkají zla a vyznávají

¹⁵¹ Adam, A. Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj, 2008, str. 361

¹⁵² Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 35

¹⁵³ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 35

¹⁵⁴ Richter, K. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie, 1996, str. 155

svoji víru a následuje obnova křestního slibu. Po přímluvách následuje eucharistická slavnost. Závěrečné požehnání je trojčlenné a zazní dvojí aleluja při propouštění.¹⁵⁵

Boží hod velikonoční je dnem radosti ze vzkříšení Ježíše Krista, Božího syna. Oslavou jeho vzkříšení se oslavuje věčný život. Podle evangelií Ježíš Kristus *prvního dne po sobotě* za svítání vstal z mrtvých, a proto začali křesťané o nedělích, nazvaných *dny Páně*, scházet v kostelech na bohoslužbách.¹⁵⁶

Velikonoční doba v liturgickém kalendáři trvá padesát dní od velikonoční neděle do svatodušní neděle a všechny tyto dny by se měly slavit s radostí. Na velikonoční neděli začíná takzvaný velikonoční oktáv, který trvá do další neděle, tedy druhé neděle velikonoční.¹⁵⁷

Židé slaví sedm týdnů po pesachu týdenní svátek *šavuot*, kterému se řecky říkalo *pentekoste*, tedy padesátý den. Po přenesení do křesťanského liturgického kalendáře označuje tento svátek křesťanské Letnice, které se slaví padesátý den po Velikonocích a tento den se bere jako závěr doby velikonoční. Čtyřicátý den po Velikonocích se slaví Nanebevstoupení Páně.¹⁵⁸

5.3 Ramadán

Ramadán je postní měsíc, ve kterém se muslimové postí. Připomínají si, že v tomto měsíci Bůh seslal lidem Korán jako vedení. Muslimové se postí po celý měsíc vždy od úsvitu až do západu slunce. Po celý den se všichni zdraví dospělí muslimové zdržují jídla a pití, požívatin (např. kouření) a pohlavního styku. Každý večer se půst přerušuje. Postní měsíc je dobou pokání a smíření. Půst má také důležitou etickou stránku – nebyl by nic platný kdyby muslim lhal a podváděl, zle pomlouval lidi nebo mluvil hrubě a urážlivě.¹⁵⁹

Noc Úradku / předurčení (*Lajlat al-qadr*) patří mezi pět svatých nocí islámu a slaví se ponejvíce 27. noc v postím měsíci ramadánu. Připomíná se v ní zjevení Koránu Muhammadovi.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Adam, A. Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj, 2008, str. 362 - 364

¹⁵⁶ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 46

¹⁵⁷ Richter, K. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie, 1996, str. 160

¹⁵⁸ Richter, K. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie, 1996, str. 160 - 161

¹⁵⁹ Kírste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 71 - 72

¹⁶⁰ Kírste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 72 - 73

Svátek ukončení postu (*Íd al-fitr*) je třídní svátek, slaví se po ukončení postu. Kirste¹⁶¹ k tomuto svátku uvádí:

„Tento třídní svátek (turecky ramazan bayrami) po ukončení postu s blahopřáním a dárky stojí ve vědomí mnoha muslimů mezi svátky na prvním místě. Turecký název Šeker bayram původně znamenal „děkovný svátek“, dnes se však spojuje s cukrovinkami (šeker = cukr), které se při této příležitosti dávají jako dárky. Typické turecké sladkosti jsou bakláva (sladký zákusek z listového těsta, mandlí a pistácií) a lokum, vychlazený sirup z cukru, pomerančové nebo grepové šťávy slité do formy koláčků a posypané práškovým cukrem. Svátek je dobou díkůvzdání za to, že Bůh muslimům umožnil dodržet půst a prominul jim přestupky. K tomuto dni náleží zvláštní modlitba celé obce. Lidé chodí navštěvovat přátele a příbuzné. Každý muslim, který sám netrpí bídou, je povinen usnadnit darem potřebným, aby se mohli rovněž podílet na sváteční radosti.“

Ášúrá je v islámu postní den, kdy si muslimové připomínají, že Alláh zachránil Mojžíše a syny Izraele před jejich nepřáteli. Tento postní den byl povinný, dokud nebyl zrušen půstem povinným ramadanským. V platnosti pak zůstal jako dobrovolný půst pro každého muslima nebo muslimku, kdo je schopen se postit. Je to vyjádření vděku Alláhu.¹⁶²

5.4 Zvyky a tradice spojené s Velikonocemi

V naší kultuře se ve slavení Velikonoc proluly dvě tradice, které určují jejich charakter, a to z předkřesťanských dob oslava jara jako obnovení života přírody a křesťanský příběh smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista.

Velikonoční zvyky a tradice budeme v této práci rozdělovat podle dnů, ke kterým se tyto tradice a zvyky pojí.

Škaredá středa

V tento den přislíbil Jidáš velekněžím jeruzalémského chrámu zradit Ježíše Krista za odměnu třiceti stříbrných. Podle lidových tradic se také této středě říká Sazometná nebo Černá, protože bylo zvykem vymetat saze z komínů. Platila také pověra, že pokud se lidé v tento den na sebe mračí, tak se toho nezbaví po celý rok.¹⁶³

¹⁶¹ Kirste, M.; Schultze, H. a Tworuschka, U. Svátky světových náboženství, 2012, str. 73

¹⁶² <https://www.e-islam.cz/proc-si-pripominame-den-asura/>

¹⁶³ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 29

Zelený čtvrtek

Název Zelený čtvrtek se odvozuje buď od zvyku jíst v tento den zelené rostliny, nebo od zeleného roucha kněze.

Na Zelený čtvrtek se doma začalo s očistou. Brzy ráno lidé vycházeli ven a omývali se rosou nebo vodou a věřili, že se tak uchrání před svrabem a lišejem. Poté bylo potřeba uklidit dům a dvůr, také se bílila stavení. Smetí z vymetené z domu se vynášelo za křižovatku, aby se doma nedržely blechy. Všechny potřebné práce se museli obstarat dopředu, protože na Velký pátek se vykonávalo jen to nejnnutnější.¹⁶⁴

V kostelech při večerní bohoslužbě utichnou zvony, říká se, že zvony „odletí do Říma“. Místo vyzvánění zvonů rámusili chlapci řehtačkami, hrkačkami a klapačkami a třikrát denně obcházeli vesnici (ráno, v poledne a večer). Tento zvyk se na některých místech dodržuje dodnes, nebo se znovu navrácí. V tomto zvyku můžeme také vidět předkřesťanské prvky, protože naši předkové věřili, že hlukem a rámusem se dají odehnat zlé síly.¹⁶⁵

V tento den je také zvykem péct velikonoční medové pečivo, kterému se říká jidášky nebo jidáše. Toto pečivo se splétalo, aby naznačilo provaz, na kterém se Jidáš nakonec oběsil, ale také mívalo i jiné tvary.

Velký pátek

Velký pátek je čas smutku a přísného půstu k počtě ukřižování Ježíše a je to nejtišší den v roce. V kostele nehoří svíce, na znamení, že uhasl život Ježíše, zvony i varhany nehrají, nekonají se mše, ale jen velkopáteční obřady.

Na Velký pátek se nesmělo pracovat na poli ani uklízet, vykonávali se jen nejnnutnější práce. V některých krajích dodržovaly ženy zákaz předení a praní, naopak v některých krajích na Velký pátek šili oděvy, protože se ušitému oblečení v tento den přisuzovala magická moc. Nejrozšířenější velkopáteční tradice se týkala vody a země, vycházela z dávných pohanských zvyků a rituálů. Mimořádné přírodní úkazy popisované v evangeliích, které doprovázeli Ježíšovo umírání, se odrazili v pověrách spojených s Velkým pátkem. Lidé věřili, že se otvírá zem a ukazuje skryté poklady.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 30

¹⁶⁵ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 31

¹⁶⁶ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 39 - 42

Bílá sobota

Pojmenování Bílé soboty vychází z bílého oděvu lidí, kteří byli v tento den v rámci noční bohoslužby pokřtěni a přijati do církevního společenství.

Bílá sobota je dnem ticha, kdy Ježíš ležel v hrobě. V tento den se nekonají žádné mše ani jiné svátosti.¹⁶⁷

Na Bílou sobotu se obvykle pečou velikonoční mazance a beránky. Mazanec je u nás nejstarším velikonočním pečivem a původně byl bez cukru a přidával se do něj sýr a maso. Říká se mu mazanec, protože se mazal tvarohem. Beránek je na rozdíl od mazance křesťanským symbolem. Beránek byl v židovském náboženství obětním zvířetem a symbolika beránka se přenesla na Ježíše Krista a do křesťanství.¹⁶⁸

Boží hod velikonoční

Na Boží hod velikonoční nosí věřící lidé do kostela pokrmu, především pečivo (mazanec a beránka) a vejčeka, které na konci mše kněz požehná. Toto požehnané jídlo si lidé doma rozdělí a dříve se dokonce dával díl i zvířatům. Hospodáři obětovali kousek požehnaného pokrmu také zemi a vodě.¹⁶⁹

Velikonoční pondělí

Velikonočnímu pondělí se také říká Červené pondělí, podle červeně zbarvených vajíček, které se dávají na pomlázku. Oslavy tohoto dne vychází z doby předkřesťanské a nastává hlavní den jarních svátků – pomlázka, která nemá s církevními svátky nic společného.

Mrskání u nás dokládají záznamy z konce 14. století, kdy prý metlami z vrbových proutků šlehali nejen muži ženy a chlapeci dívky, ale i opačně. Z tohoto mrskání se nakonec vyvinul zvyk mužské obchůzky po domech s říkáním veršovaných koled. Za vyšlehání jsou koledníci obdarováni především barevnými vajíčky. Na některých vesnicích bývalo zvykem, že druhý den, tedy v úterý, platilo „babské právo“ a s proutkem chodila na pomlázku děvčata.¹⁷⁰

Pomlázka je nejrozšířenější pojmenování pro předmět, upletený z vrbových proutků, pro chození po domech a šlehání a také pro samotnou odměnu, kterou za koledu dostanou.

¹⁶⁷ Lada, J. Tradiční české jaro, 2017, str. 28

¹⁶⁸ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 45

¹⁶⁹ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 47

¹⁷⁰ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 47 - 48

Pro pomlázku upletenou z vrbových proutků je mnoho označení, například žíla, dynovačka, binovačka, tatar metla, tatar, korbáč karbáč, prut aj. Pomlázce ve významu chození po domech a šlehání se také říká mrskut, mrskačka, šlehačka, šmygrust aj. Tento zvyk chodit s pomlázkou na pomlázku patří k nejstarším lidovým obyčejům a souvisí s jarními předkřesťanskými tradicemi, kdy se tomuto šlehání připisovaly omlazující účinky.¹⁷¹

Vejce patří mezi hlavní symboly Velikonoc, dodnes přetrvává tradice barvení vajíček. Již od 12. století patří se začínají vajíčka objevovat o Velikonocích v kostelech, kde jsou žehnány. Důvodem, proč se začala žehnat zrovna vajíčka je ten, že na jaře slepice více snášely vajíčka a nemuselo se s nimi tolik šetřit při přípravě pokrmů a také při koledě. Vejce bylo také od pradávna vnímáno jako symbol života. Barvení vajíček a zdobení dokonce geometrickou kresbou se u nás vyskytovalo již v 11. století, místem nálezů barevné skořápky byl hrob ženy nedaleko Brna. První obdarovávání barevnými vajíčky je zaznamenáno zápisem ze 14. století mezi duchovními v klášteře sv. Jiří v Praze na Hradčanech. Časem se obdarovávání barevnými vajíčky rozšiřovalo dál, nejprve se obdarovávali žebráci a děti. Od 17. století dostávali vajíčka koledníci od děvčat.¹⁷²

¹⁷¹ Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 48

¹⁷² Motlová, M. Český rok od jara do zimy, 2010, str. 49 - 51

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Cíl tohoto programu

Na základě předchozích kapitol, kde jsme se zabývali slavením svátků v judaismu, křesťanství a islámu, tradicemi a zvyky, které jsou typické pro naši kulturu, tato kapitola navrhuje možný program do školní družiny, který je zaměřen na tato témata, konkrétně se zde budeme zabývat tématem slavení a vzpomínkou na zemřelé.

Cílem praktické části této práce je přiblížit dětem z prvního stupně základní školy, proč jsou pro lidi důležité slavnostní chvíle a co je na nich krásného. Uvědomit si důležitost společenství při prožívání svátků a oslav. Ze tří velkých svátků, kterými se v této práci zabýváme, se zde budeme věnovat jen jednomu, a to vzpomínce na zemřelé, abychom dětem více přiblížili, jak se vzpomíná na zemřelé v různých kulturách.

Vzpomínka na zemřelé je dětem představena jako součást naší kultury, tedy jak se vzpomíná na zemřelé u nás, a také z čeho tento svátek vychází. Budeme se také zabývat zvyky a tradicemi.

Dále dětem přiblížíme, jak se vzpomíná na zemřelé v judaismu a v islámu a dalších jiných kulturách.

Program probíhá ve školní družině několik dní a zahrnuje kreativní činnosti, a také návštěvu hřbitova. Výhodou tohoto vícedenního programu je, že mají žáci více času se *ponořit* do tématu.

7 Slavnostní den a slavení

Cíl

Žáci rozlišují všední den od slavnostních dnů. Uvědomují si radost ze společně prožitých slavnostních dnů. Žáci si uvědomují radost ze společenství.

Průběh

Na začátku tohoto programu si budeme s dětmi povídat, jak vypadá všední, obyčejný den, kdy chodíme do školy a rodiče do práce, jak vypadá víkend, kdy jsme doma (co děláme obvykle o víkendu, jaký máme o víkendu režim) a jak vypadá slavnostní den, když slavíme někčí narozeniny, svátek nebo Vánoce.

Posadíme se s dětmi na kruh a povídáme si, jak vypadá náš běžný všední den. Poté si každé dítě může zkusit vytvořit svůj týdenní plán od pondělí do pátku – kdy mají děti jaké kroužky, kdy si dělají úkoly a učí se, kdy si hrají,... V našem životě prožíváme převážně dny, ve kterých máme spoustu povinností a každodenní starosti, těmto dnům říkáme všední dny. Chodíme do školy a rodiče chodí do práce, běžně v tyto dny není moc času na odpočinek a na aktivity, které nás baví a máme je rádi.

Během všedních dní máme spoustu povinností a většinou jsou si tyto dny velmi podobné, děláme v nich stále víceméně stejné činnosti, takže díky slavnostním dnům, můžeme prožívat také dny jinak a dopřát si jiný režim, věnovat se více sobě, své rodině a přátelům.

Dále si povídáme, co děláme rádi o víkendu, v kolik stáváme, uvědomujeme si volnější režim, méně povinností, více času na hraní a naše oblíbené činnosti.

Jak vypadá u nás doma slavnostní den? Jak se na něj chystáme? Jak se oblékáme? Uklízíme, chytáme dobré jídlo, prostíráme slavnostní stůl.

Těšíme se na oslavy? Co máme na nich nejraději?

Můžeme se s dětmi domluvit, že si takovou oslavu uděláme i u nás v družině. Každé dítě může pomoci s chystáním. Společně nachystáme výzdobu – uděláme papírové řetězy, girlandy, nafoukneme balónky,...

Prožíváme s dětmi několikadenní radost a těšení na naši společnou slavnost. Pokud děti chtějí, mohou donést z domu nějaké drobné občerstvení a něco dobrého na pití.

V den družinové slavnosti společně s dětmi nachystáme slavnostní stoly – dáme na ně ubrusy nebo nějaké šátky, nachystáme drobné občerstvení na talířky, přichystáme kelímky na džusy. Užijeme si společně hostinu, zahrajeme si hry a na závěr zhodnotíme, co se nám na naší slavnosti líbilo nejvíce. Všimáme si toho, že je velmi důležité, že můžeme prožívat radost společně se svými kamarády.

Sdílíme také jaké jsme měli pocity, když jsme se chystali na slavnost, jestli jsme se těšili, a jestli naše očekávání bylo naplněno. Uvědomujeme si, že těšení se na oslavu nám pomohlo si samotnou slavnost více užít, ale také se někdy může stát, že se naše očekávání úplně nevyplní a můžeme být trochu zklamaní.

8 Svátky zemřelých

V této kapitole se budeme zabývat programem pro školní družinu na téma vzpomínka na zemřelé.

8.1 První den – Halloween + Vzpomínka na zemřelé v různých náboženstvích

Cíl

Přiblížit žákům Halloween jako původní keltský svátek a postupné rozšíření tohoto svátku.

Pomůcky

- Fixy, křídly, velký arch papíru (pokud není ve třídě tabule)
- mapa světa

Materiál

- dýně, nůž a lžíce
- šablony dýně, tvrdé papíry, tempery, barevné papíry
- šablony na škrabošky, klobouková guma

Průběh

Před samotným začátkem tohoto programu uvedeme děti do tématu. Tak jako v předchozím programu jsme společně dospěli k tomu, že na oslavách je hlavně krásné to, že jsme společně s lidmi, které máme rádi a můžeme společně s nimi sdílet radost. Tak také můžeme s rodinou a kamarády kolem sebe sdílet i věci, které nás mrzí a také můžeme sdílet smutek. Pokud nám zemře někdo blízky, tak nemusíme smutek prožívat sami, ale můžeme na zemřelého vzpomínat také v rodinném kruhu nebo mezi přáteli.

První den tohoto vícedenního programu uvedeme žáky do tématu. Velkou výhodou tohoto programu je to, že probíhá ve třídě s dětmi, které se mezi sebou dobře znají a znají také svoji paní vychovatelku a ona je, takže je zde už vybudovaný vztah a vzájemná důvěra.

Uvedení žáků do programu probíhá v kroužku na koberci, nejprve dětem představíme téma programu – Halloween a vzpomínka na zemřelé v různých náboženstvích.

- a) Společný rozhovor – na kruhu si povídáme a odpovídáme na otázky typu: Víte co si připomínáme na podzim? Jaké svátky slavíme? Kdy se slaví?
- b) Zjistíme, co už děti vědí o Halloweenu - Víte, co je to Halloween? Proč slavíme Halloween? Odkud pochází tento svátek? Jaké jsou zvyky a tradice?
- c) Brainstorming – Co se nám vybaví, když řekneme slovo Halloween? – Všechny nápady zapisujeme na velký papír nebo na tabuli.
- d) Diskuze – postupně diskutujeme nad některými tématy, které jsme napsali při brainstormingu.

Povíme dětem, že na zemřelé se vzpomíná všude na světě, ale v každé kultuře trochu jinak. Proč vlastně vzpomínáme na někoho, kdo už není mezi námi na zemi, kolikrát jsme ty lidi, na které vzpomínáme ani osobně nepoznali, ale přesto na ně nějakým způsobem vzpomínáme a k tomu patří i různé rituály a tradice. Tyto rituály a tradice jsou odlišné podle toho, v jaké kultuře se nacházíme.

Po uvedených aktivitách a uvedení do tématu můžeme začít se samotným tématem. Ukážeme dětem mapu světa a společně najdeme Irsko, tedy místo, odkud pochází tento svátek. Převyprávíme dětem, jak původně Keltové v Irsku vzpomínaly na zemřelé a proč se převlékaly do různých masek. Ukázka krátkého textu, který můžeme dětem přečíst:

Původní obyvatelé Irska, Keltové, věřili, že noc z 31. října na 1. listopadu je magická, ve které se mohou vracet duše zemřelých na zem. Proto se převlékali keltové do kostýmu, aby je duše zemřelých nepoznaly, případně aby je vyděsili, zapalovaly se také velké ohně, aby je ochránily před dušemi zemřelých a také aby duším svítily na cestu. Z Irska se tento svátek dostal do Ameriky, kde se přidaly nové zvyky jako vydlabávání dýně a koledování po domech v různých, převážně strašidelných kostýmech.

Práce s mapou - ukážeme dětem mapu světa a společně najdeme, kde leží Irsko. Ukážeme si také, kde leží Amerika (Spojené státy americké) a na závěr najdeme Evropu a Českou

republiku. Vysvětlíme dětem, proč se tento keltský zvyk dostal prve do Ameriky, i když je od Irska tak vzdálená.

Postupně se slavení Halloweenu rozšířilo po světě a někteří lidé ho také slaví i u nás. Nejčastěji se slaví tento svátek jako karneval, lidé se převlečou do strašidelných kostýmů a dívají se na strašidelné filmy nebo si povídají strašidelné historky.

Tvořivá činnost

- a) Společné dlabání dýně a vyřezávání obličejů do dýně
- b) Dýně z papírů – na výzdobu třídy nebo chodby – děti si omalují podle šablony dýni, pomalují ji oranžovou temperovou barvou a vystříhnou. Oči, nos a zuby vystřihají děti podle vlastní fantazie z černého papíru a nalepí na dýni.
- c) Výroba škrabošky – podle šablony se děti obkreslí škrabošku (např. netopýra), vystříhnou ji a připevní gumičku.

8.2 Druhý den – Vzpomínka na zemřelé v křesťanství (Dušičky)

Cíl

Přiblížit žákům vzpomínku na zemřelé v naší kultuře. Žáci rozlišují mezi Halloweenem a Vzpomínkou na zemřelé u nás (dušičkami).

Pomůcky

- fotky hřbitova

Materiál

- korpusy na věnce, případně vyřezané kruhy z pěny (kartonu)
- chvojí, šišky, kaštiny, skořápky z vlašských ořechů, šípky, sušené květiny...
- tavná pistole + náplně

Průběh

Uvedení do tématu Dušiček probíhá na koberci v komunikačním kruhu. Zkusíme se ztišit a povíme dětem, o čem si budeme dnes povídat.

Společná diskuze – Co si připomínáme o dušičkách? Na koho vzpomínáme? Proč chodíme na hřbitov? Byli jste už někdy na hřbitově?

Povíme dětem, jak na zemřelé vzpomínají křesťané. Křesťané vzpomínají na zemřelé 2. listopadu a lidově se tomuto svátku říká dušičky. Křesťané chodí na dušičky na hřbitovy a tam v tichosti vzpomínají na své blízké, kteří už zemřeli a modlí se za ně. Křesťané věří, že duše zemřelých jsou nesmrtelné a modlí se za ně, aby se dostaly do nebe.

Věřící lidé se také společně schází v dušičkovém týdnu na hřbitově a společně s knězem se modlí za zemřelé.

Den před Vzpomínkou na zemřelé, tedy 1. listopadu, slaví křesťané další významný svátek, který se jmenuje Slavnost všech svatých. V tento den si křesťané připomínají všechny zemřelé, kteří jsou už v nebi, někteří jsou známí, jiní méně a o některých vůbec nevíme.

Pranostiky

Na Dušičky duše zemřelých oplakávají své hříchy, proto pršívá, nebo padá mlha.

Na Památku zesnulých bývá hustá mlha, neboť pomáhá k utěšení duší.

Když na Dušičky jasné počasí panuje, příchod zimy to oznamuje.¹⁷³

Práce s obrázkem (fotografií)

Ukážeme dětem několik fotek (ideálně promítneme, případně nějaké vytiskneme) ze hřbitova. Ptáme se na otázky typu: Co vidíme na těchto fotkách? Co lidé nosí na hroby? Po této diskuzi se dostáváme k další části programu – ke společnému tvoření.

Tvořivá činnost

Děti mají možnost vyrobit věneček na hrob z přírodnin.

Děti s dopomocí lepí na věneček nejprve chvojí a poté přilepují přírodniny – každý podle toho, jak se mu to líbí. Hotové věnečky si děti odnáší domů a mohou je dát někomu na hrob.

8.3 Třetí den - zvyky a tradice u nás

Pomůcky

- Lístičky k aktivitě

¹⁷³ <https://www.pranostik.cz/pranostiky-na-2-listopadu-dusicky/>

Další program začíná opět společnou diskuzí – Jaké znáte zvyky o dušičkách? Co nosíme na hřbitov? Jak připravujeme hřbitov před dušičkami?

Přečteme dětem jaké zvyky a tradice jsou běžné v naší kultuře. Společně diskutujeme, jaké zvyky a tradice se již dnes nedodržují.

Studené mléko – ochlazení pro duše (zmírnění utrpení)

Máslo v olejových lampách na hrobech – na pomazání ran duší z očiště

Návštěva hřbitovů – na dušičky navštěvujeme hřbitovy a vzpomínáme v tichosti na ty, kteří už zemřeli.

Zapalování svící na hřbitově

Věnce a květiny na hrobech

Aktivita¹⁷⁴ na zopakování Halloweenu a Vzpomínky na zemřelé

Děti dostanou pomíchané lístečky se slovy, které se týkají Halloweenu a Vzpomínky na zemřelé. Úkolem je roztřídit klíčová slova a přiřadit je ke správnému svátku.

Tvořivá část

Dokončujeme s dětmi věnečky na hrob z přírodnin.

Návštěva místního hřbitova

Na vycházku se s dětmi tentokrát vydáme na hřbitov. Ještě ve třídě řekneme dětem, co nás čeká na vycházce a povíme si, jak se máme chovat na hřbitově – neběháme po hřbitově, jdeme všichni společně, budeme potichu,...

S dětmi se vydáme na cestu na hřbitov, ještě před vstupem na hřbitov si v rychlosti připomeneme, jak se zde budeme chovat.

Projdeme si s dětmi hřbitov, všimáme si hrobů – některé jsou krásně upravené, hoří tam svíčky a jsou zde věnečky a květiny, jiné hroby vypadají dost opuštěně. Pokud budou děti chtít, můžeme společně nějakém neupraveném, upuštěném hrobě zapálit svíčku a vysbírat popadané listí. Ukazujeme si, kde je na hřbitově místo pro ukládání uren.

¹⁷⁴ Viz. Příloha

Po projití hřbitova se zastavíme u kříže, kde hoří spousta svící. Rozdám dětem svíčky a každý kdo chce, má možnost s pomocí zapálit svíčku za někoho, kdo mu zemřel. Ve chvíli ticha vzpomínáme na zemřelé a svíčky pokládáme pod kříž. V tichosti odchází ze hřbitova.

Pokud je hřbitov velmi daleko a nebylo by možné se na něj nějaké odpoledne vypravit, tak lze udělat i podobnou aktivitu ve třídě. Společně se ztišíme, každý má možnost napsat na svůj papír na koho vzpomíná (připomeneme dětem, že vzpomínáme na zemřelé lidi) a můžeme setrvat několik minut v tichosti. Pokud je to možné, můžeme také zapálit svíci.

8.4 Čtvrtý den – Vzpomínka na zemřelé v jiných náboženstvích (kulturách), zvyky a tradice

Cíl

Přiblížit žákům, jak vzpomínají na zemřelé v jiných kulturách, především v židovství a islámu.

Pomůcky

- mapa světa
- fotky hřbitovů – náhrobků

V každé kultuře se na zemřelé vzpomíná jinak, včera jsme si povídali, jak na zemřelé vzpomínáme u nás a dnes si povíme, jak na zemřelé vzpomínají židé a muslimové.

Práce s mapou

Pokud můžeme, tak promítneme mapu světa na projektoru, aby všechny děti dobře viděly. Na mapě si ukážeme, jaké části světa jsou křesťanské a jaké muslimské. Ukážeme si také místa, kde žijí židé.

Práce s obrázkem (fotografií)

Prohlédneme si fotografie židovského, křesťanského a muslimského hřbitova (buď je promítneme na projektoru nebo je vytištěné pošleme po kruhu) Důkladně tyto fotografie porovnáme a popisujeme, co je na fotografiích podobné a co naopak rozdílné.

Následně dětem krátce přiblížíme, jak vzpomínají na zemřelé židé a muslimové.

ŽIDOVSTVÍ

Židé při vzpomínce na zemřelé nenosí žádné živé květiny na hroby svých zemřelých, ale pokládají na hroby kameny, protože nic živého nesmí přijít na hrob zemřelého. Na zemřelé vzpomínají také v modlitbě, protože jako křesťané věří ve spásu duší.

ISLÁM

Muslimové vzpomínají na zemřelé při tzv. Noci úradku, při které, podle muslimů, Bůh rozhoduje o osudech lidí na další rok.

Muslimové stejně jako židé a křesťané chodí vzpomínat na zemřelé na hřbitov. Na hroby chodí převážně v pátky (pátek je pro muslimy stejný jako pro křesťany neděle), nebo jiné svátky. Na hřbitově se muslimové také modlí za zemřelé. Při příchodu ke hrobu pozdraví zemřelého, protože věří, že je zemřelý slyší, ale neodvede odpovědět.

Na závěr tohoto programu si s dětmi shrneme, co jsme se během dnešního dne a předešlých dnů dozvěděli. Dáme dětem prostor, aby mohly říct, co je nejvíce zaujalo a co se jim nejvíce líbilo.

Závěr

Slavení svátků probíhá po celém světě, ve všech kulturách a ve všech dobách. Už naši předci, kteří žili mnoho století před námi slavili svátky, které byly spojovány s ročním obdobím a sluncem. Každý národ měl své vlastní zvyky a rituály. Křesťanské svátky, kterým se v této práci věnujeme, jsou slaveny ve stejném období, jako svátky předkřesťanské. Mnoho zvyků tradic se dochovalo z původních předkřesťanských oslav a některým dalo křesťanství svůj křesťanský výklad.

Úvodní kapitola práce je zaměřena na samotné slavení. Je zde představeno slavení jako důležitá součást života lidí, a především dětí. Zabýváme se zde rozlišením všedních dní od slavnostních a důležitostí tohoto rozlišování.

V následující kapitole se věnujeme třem monoteistickým náboženstvím, judaismu, křesťanství a islámu, která mají společné kořeny. Tato náboženství jsou řazena chronologicky, nejprve se tedy zabýváme Judaismem, poté křesťanstvím a na závěr islámem. U každého náboženství je popsán vznik a nejdůležitější události. Také se zde zabýváme základy těchto náboženství a všímáme si zde společných kořenů a také rozdílů.

V dalších kapitolách se už věnujeme samotnému tématu této diplomové práce, tedy ke křesťanským svátkům, Vánocům, Velikonocům a Vzpomínce na zemřelé. Vybrané tři svátky jsou v této práci řazené podle toho, jak je postupně slavíme během školního roku. Nejprve se tedy zabýváme Vzpomínkou na zemřelé, poté Vánocům a na závěr se věnujeme Velikonocům. U každého svátku se zabýváme jeho vznikem. U každého svátku se nejprve věnujeme židovskému svátku, poté křesťanskému svátku a na konec islámskému svátku.

Na předešlé kapitoly navazuje konkrétní plán programu do školní družiny, ve kterém se věnujeme nejprve uvedením žáků do tématu slavení. Zde jsou žáci vedeni k tomu, aby se mohly zamyslet nad slavnostními chvílemi a především nad tím, co je utváří slavnostními. Také je zde prostor, aby si žáci uvědomili, že je na slavnostních chvílích krásné hlavně sdílení a prožívání těchto výjimečných chvil ve společenství, ať už s rodinou nebo kamarády.

Druhým připraveným programem pro školní družinu je Vzpomínka na zemřelé. Program byl sestaven tak, aby během čtyř dnů přiblížil dětem jak vzpomínáme na zemřelé nejen u nás, ale také jak na zemřelé vzpomínají jinde ve světě a v jiných náboženstvích. Seznamujeme žáky s tím, jak vzpomínají na zemřelé v judaismu a v islámu. Žáci se také naučí rozlišovat mezi tradiční vzpomínkou na zemřelé u nás a mezi Halloweenem. Představíme žákům Halloween

jako původní Keltský svátek, který vznikl v Irsku a nejprve se rozšířil do Ameriky a později do celého světa.

V rámci tohoto programu jsou pro žáky připraveny různé aktivity včetně tematického tvoření. Tento program slouží jako návrh aktivit do školní družiny, aby žákům přiblížil, jak lidé ve světě vzpomínají na zemřelé a jaké zvyky a tradice se s tím pojí.

Seznam použité literatury

ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*. Teologie. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-269-1.

ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-968-3.

BRUMLIK, Micha. *Judaismus*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3914-4.

COOGAN, Michael David. *Historie náboženství*. Praha: Knižní klub, 1999. ISBN 80-242-0011-2.

ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-3450-7

Denní modlitba církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-687-0.

DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky*. Druhé vydání. Praha: P3K, 2021. ISBN 978-80-7667-023-5.

FROLCOVÁ, Věra. *Velikonoce v české lidové kultuře*. Vydání druhé. V Praze: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-280-6.

FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Vyd. 3. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-511-9.

HAWKINS, John. *Příběhy náboženství: přehledná historie hlavních světových vyznání*. Kniha Omega. Praha: Dobrovský, 2018. ISBN 978-80-7390-888-1.

HILLENBRAND, Carole. *Islám: historie, současnost a perspektivy*. V Praze: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-685-1.

HRABÁKOVÁ, Luďka. *Tradice v naší a evropské kultuře*. Kombinovaná studia pro učitele. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014. ISBN 978-80-7494-038-5.

JANOVEC, Ladislav. *Český rok: včera a dnes*. Říčany: Sun, 2018. ISBN 978-80-7567-306-0.

KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 2. V Praze: Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-2137-3.

KIRSTE, Reinhard; SCHULTZE, Herbert a TWORUSCHKA, Udo. *Svátky světových náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 80-7021-588-7.

KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okulní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. Katecheze do kapsy. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-7566-125-8.

KOPECKÝ, René a BAHBOUH, Charif. *Co je dobré vědět o arabském a islámském světě*. Brandýs nad Labem: Dar Ibn Rushd, 2014. ISBN 978-80-86149-88-2.

KOTAS, Jan. *Od adventu do adventu: křesťanské putování rokem*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-364-7.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Šesté, opravené vydání. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-598-0.

LADA, Josef. *Tradiční české jaro*. Praha: Bambook, 2017. ISBN 978-80-271-0017-0.

LAU, Jisra'el Me'ir. *Praktický judaismus*. Praha: P3K, 2012. ISBN 978-80-87343-09-8.

LUNDE, Paul. *Islám: [víra, kultura, dějiny]*. Praha: Knižní klub, 2004. ISBN 80-242-1093-2.

MENDEL, Miloš. *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*. Vydání druhé. Praha: Dingir, 2018. ISBN 978-80-86779-45-4.

MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. V Praze: Fortuna Libri, 2010. ISBN 978-80-7321-522-4.

OSTŘANSKÝ, Bronislav (ed.). *Smrt, hroby a záhrobí v islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů*. Orient. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2305-6.

PASTÝŘÍKOVÁ, Jitka. *Vánoce: historie, zvyky, tradice*. Praha: Fragment, 2018. ISBN 978-80-253-3899-5.

PEJŘIMOVSKÝ, Josef. *Náboženství: původ, zkoumání, srovnávání*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998.

PITROVÁ, Pavlína. *Velikonoce: historie, zvyky, tradice*. V Praze: Fragment, 2020. ISBN 978-80-253-4653-2.

PIŤHA, Petr. *Vánoce*. 2. vyd. Chvilka klidu. V Českých Budějovicích: Poustevník v nakl. Studio Gabreta, 2008. ISBN 978-80-86610-36-8.

PIŤHA, Petr. *Velikonoce*. Chvilka klidu. Praha: Comdes, 2000. ISBN 80-902776-2-4.

PODZIMEK, Michal. *Judaismus a křesťanství: (religionistika II.)*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. ISBN 80-7372-107-4.

PUTÍK, Alexandr; KOSÁKOVÁ, Eva a CABANOVÁ, Dana. *Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh života*. Průvodce expozicí. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. ISBN 80-86889-01-7.

RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-140-7.

SKOPOVÁ, Kamila. *Velikonoční svátky o století zpátky, aneb, Jarní tradice v české domácnosti*. Praha: Akropolis, 2007. ISBN 978-80-86903-38-5.

SMOLKOVÁ, Táňa. *Slavíme s dětmi svátky*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2009. ISBN 978-80-87156-40-7.

STERN, Marc. *Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění*. Světová náboženství. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-551-8.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Vánoce: původ, zvyky, koledy, hry a náměty*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN 80-7346-041-6.

ŠULC, Petr a KRČEK, Jaroslav. *Vánoce: tradiční zvyky a koledy*. Praha: Pierot, 2010. ISBN 978-80-7353-170-6.

TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004. ISBN 80-7268-276-8.

TOUFAR, Pavel a FRANTA, Karel. *Velikonoce*. Třebíč: Akcent, 2001. ISBN 80-7268-129-X.

TRNKOVÁ, Klára. *Velikonoční koledy, zvyky a obyčeje naší babičky*. Edice naší babičky. Praha: Studio trnka, 2009. ISBN 978-80-87209-17-2.

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Abeceda Dušiček a Halloweenu*. Modrá hlava. Praha: Krásná paní, 2011. ISBN 978-80-86713-79-3.

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie vánoc*. 3. vyd. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-132-9.

VEČERKOVÁ, Eva a FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-006-0.

VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Slovo Boží a slovo lidské: všeobecný úvod do Písma svatého*. 2., upr. vyd. Monografie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1587-1.

VOKOUN, Jaroslav Ignatius. *Židovský svátek Chanuka a křesťané? Poselství*. Kolín: Beth-Or, 2010. ISBN 978-80-254-6843-2.

VRÁNA, Karel (ed.). *V jednom společenství: životní příběhy světců*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-990-4.

ZIMMERMANNNOVÁ, Marie. *Poselství křesťanských svátků: [příručka pro pedagogy základních a středních škol]*. Hradec Králové: [Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum], 2010. ISBN 978-80-254-6765-7.

Internetové zdroje

<https://www.e-islam.cz/proc-si-pripominame-den-asura/>

<https://info.dingir.cz/2019/11/mawlid-rozporuplna-oslava-narozenin/>

<https://info.dingir.cz/2023/04/muslimove-slavi-noc-uradku/>

<https://kulturnistudia.cz/pohrbivani-v-zidovske-kulture-jako-souhrn-socialne-nabozenskych-funkci-a-jejich-promena-v-case/>

<https://zidovskehrbitovy.wz.cz/>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Aškenázští_Židé

<https://www.pranostik.cz/pranostiky-na-2-listopadu-dusicky/>

Příloha

DÝNĚ

STRAŠIDELNÉ
HISTORKY

PŘEVLEKY

KOLEDOVÁNÍ

IRSKO

AMERIKA

KELTOVÉ

31. ŘÍJEN

SLADKOSTI

ŽERTÍKY

2. LISTOPADU

HŘBITOV

SVÍCE

VĚNCE

KVĚTINY

ZTIŠENÍ

ZÁDUŠNÍ MŠE

VZPOMÍNÁNÍ NA
ZEMŘELÉ